

23
7
0:2

Statistiska meddelanden

Statistical Reports

F 1980:2

Svenska internationella företag

Swedish enterprises operating abroad

14. -02 -23

Sveriges officiella statistik

Statistiska meddelanden

Statistical Reports

F 1980:2

Svenska internationella företag

Swedish enterprises operating abroad

84. 02 28

Sveriges officiella statistik

Utgivare: Statistiska centralbyrån, Fack, 102 50 Stockholm

Statistiska meddelanden (SM) kan köpas i bokhandeln eller från Liber distribution, 162 89 Vällingby, tfn 08-89 01 20. Meddelandena ges ut i följande serier: Am—Arbetsmarknad, Be—Befolkning och val, Bo—Bostäder och byggnader, F—Företag, H—Handel, HS—Hälsa- och sjukvård, I—Industri. Branschuppgifter, Iv—Industri. Varu- och energiuppgifter, J—Jordbruk, skogsbruk och fiske, K—Kreditmarknad, N—Nationalräkenskaper och offentliga finanser, P—Priser och konsumtion, R—Rättsväsen, S—Socialvård, T—Transport och kommunikationer, U—Utbildning, forskning och kultur. Ansvarig utgivare: Lennart Fastbom.

**Published by the National Central Bureau of Statistics,
Fack, S-102 50 Stockholm, Sweden**

These Reports may be obtained from Liber distribution, S-162 89 Vällingby, Sweden.

Från trycket 4 februari 1980
Producent STATISTISKA CENTRALBYRÅN, Enheten för finansstatistik
Förfrågningar Christer Söderström, tel 08 - 14 05 60 - 4580
Leif Sundberg, tel 08 - 14 05 60 - 4590

Serie F - Företag

ISSN 0346-606X
Företagens resultat- och balans-
data, likviditet m m, utlands-
ägda företag, företagens ut-
ländska tillgångar och skulder,
investeringar inom industri,
varuhandel, samfärdsel samt
bank- och försäkringsföretag

INNEHÅLL

Sida	Kapitel
5	1 FÖRORD
7	2 UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING
7	1 Problemformulering och angreppssätt
7	2 Svenska internationella koncerner - Population
8	3 Källor och undersökningsmetodik
9	4 Metodproblem
9	5 Koncernbegreppet
11	3 DEN SVENSKA INDUSTRINS INTERNATIONELLA BEROENDE
11	1 Inledning
11	2 Exportintensiteten i den svenska industrin
13	3 Branschernas internationella beroende
13	1 Livsmedels- och Teko-industri
13	2 Malm- och skogsbaserad industri
14	3 Verkstadsindustri
15	4 SVENSKA INDUSTRIFÖRETAGENS UTLANDSETABLERING
15	1 Tillväxt och struktur
17	2 Invandringen under efterkrigstiden
21	5 DEN EUROPEISKA HANDELSPOLITIKENS STRUKTURELLA EFFEKTER
26	6 REDUCERAR UTLANDSETABLERING SVENSK EXPORT
26	1 Koncernens totala utlandsberoende
26	2 Internexport
27	3 Export kontra utlandsproduktion
30	7 FINANSIERING AV SVENSKA DOTTERBOLAG I UTLANDET
30	1 Direkta investeringar - ett finansieringsbegrepp
30	2 Direktinvesteringarnas finansiella effekter på betalningsbalansen
34	3 Finansieringsandel och soliditet

Tabellbilaga

39	1 Industriföretagens omsättning och export år 1977, fördelad på <u>branscher</u> .
40	2 Industriföretagens omsättning och export år 1977, fördelad på <u>storleksgrupper</u> .
41	3 Industriföretagens export till koncernföretag i utlandet (internexport) år 1977, fördelad på <u>branscher</u> .
41	4 Industriföretagens export till koncernföretag i utlandet (internexport) år 1977, fördelad på <u>storleksgrupper</u> .
42	5 Antal anställda i producerande dotterföretag i utlandet fördelade på <u>regioner</u> , år 1960 - 1974.
43	6 Antal anställda i producerande dotterföretag i utlandet och i svensk industri fördelade på <u>branscher</u> , år 1960 - 1974.
44	7 Större svenska exportprodukters marknadsandelar fördelade på region, år 1959 - 1976.
45	8 Sveriges riksbanks tillståndsgivning för svenska "direkta investeringar" i utlandet samt för svenska företag att ställa borgen/garanti som säkerhet för utländska dotterbolags upplåning.

INNEHÅLL (forts)

Sida	Tabellbilaga
45	9 Tillstånd till svenska "direkta investeringar" i utlandet fördelade på transaktionsformer, i procent.
46	10 De svenska industriföretagens aktietransaktioner med utlandet fördelade på region, år 1975 - 1978.
47	11 Svenska industriföretags bokförda värde på investerat kapital i utlandet år 1977, fördelat på bransch, i milj kr.
48	12 Svenska industriföretags finansiella intäkter och kostnader från/till utlandet år 1977, fördelat på bransch, i milj kr.
49	13 De 20 största utlandsverksamma industrikoncernernas <u>resultaträkningar</u> för år 1977 fördelade på Sverige och utlandet, i milj kr.
50	14 De 20 största utlandsverksamma industrikoncernernas <u>balansräkningar</u> för år 1977 fördelade på Sverige och <u>utlandet</u> , i milj kr.
51	15 Medelantalet anställda vid utländska dotterbolag till de 20 största utlandsverksamma industrikoncernerna år 1977, fördelade på region och land.

1 FÖRORD

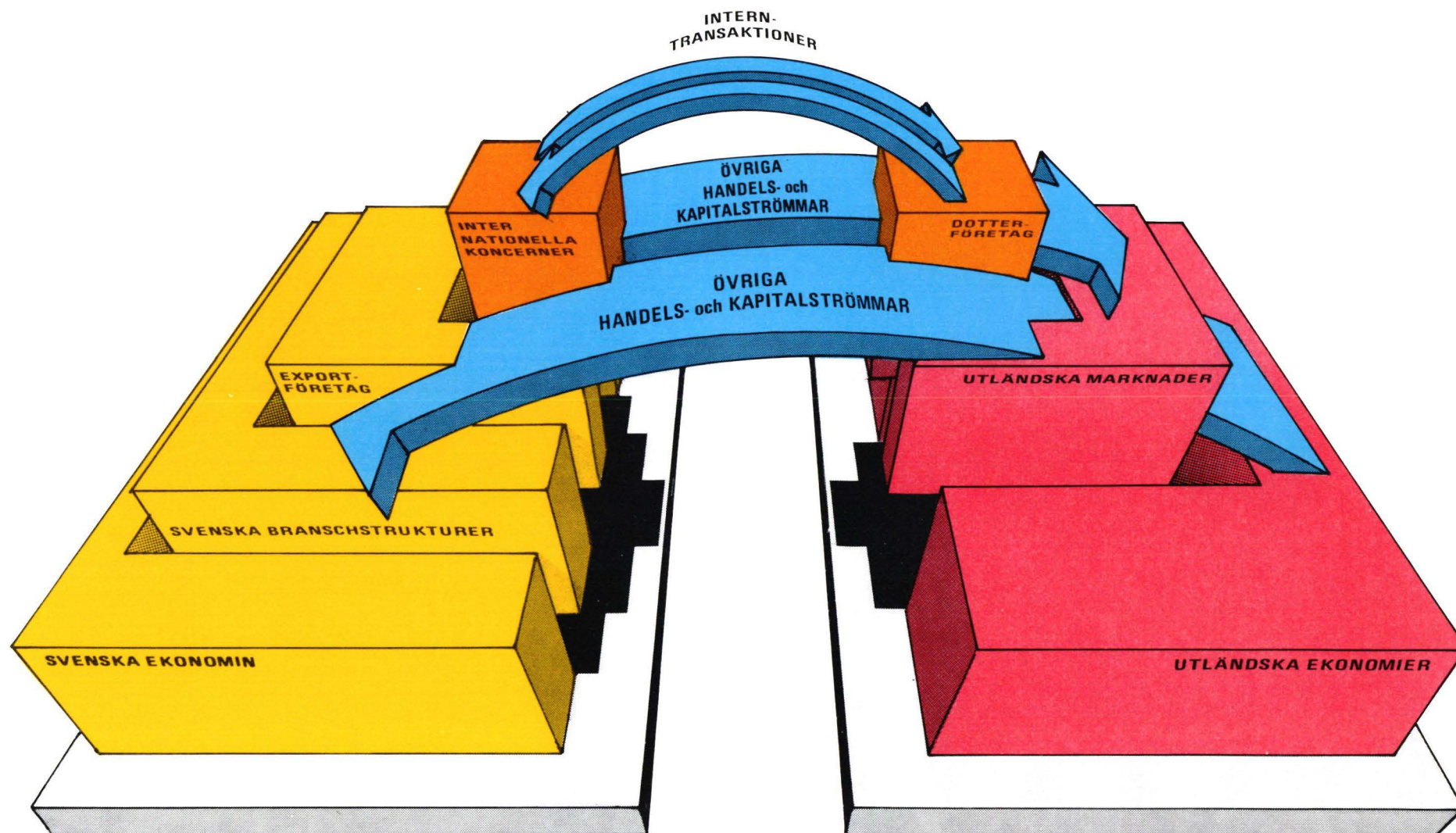
Sveriges ekonomi är historiskt beroende av en stor utrikeshandel. Under efterkrigstiden har både exporten och importen expanderat snabbt. Samtidigt har det skett en kraftig uppbyggnad av svenska industrins produktion utanför Sverige. SCB har i uppdrag att fortlöpande upprätta statistik över denna utlandsverksamhet. Statistiken presenterades för första gången i SM nr F 1977:10 och beskrev omfattningen av de svenska internationella koncernernas verksamhet under 1975.

Då det inte endast är de internationella företagen som befinner sig i en omdaning utan även den miljö i vilken de vuxit fram, behandlar föreliggande undersökning internationaliseringen i ett vidare perspektiv. Huvudvikten i detta SM har lagts på marknads- och finansieringsaspekterna. Dessa beskrivs ur såväl företags- och nationalekonomisk synpunkt.

Syftet med denna ansats har varit att ge en så allsidig belysning som möjligt med utgångspunkt från befintlig statistik. Föreliggande publikation bygger därför på information från ett stort antal statistikgrenar.

Undersökningen har utförts av Christer Söderström.

FIGUR 1 Undersökningens uppläggning – en översiktssbild

2 UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

2.1 Problemformulering och angreppssätt

I undersökningen betraktar vi de svenska internationella koncernerna som ett subsystem i den svenska ekonomin (se fig 1). I vad mån de påverkar utvecklingen för hela ekonomin avgörs av deras storlek och förhållande till helheten. Undersökningen inleds därför med en beskrivning av den svenska industrins internationella beroende och utveckling.

Det internationella handelsutbytet påverkas emellertid av en mängd yttre händelser och faktorer vilka utgör olika rörelserisker för det internationella företaget. En av de viktigaste händelserna som inträffat under efterkrigstiden är uppdelningen av utlandsmarknaden på olika handelsblock. Vi kommer därför att försöka studera vilka effekter tillkomsten av och omgrupperingen mellan de europeiska handelsblocken har haft på svensk utlandsetablering och export.

De enskilda företagens agerande kan i sin tur medföra en förskjutning av resurser och produktion mellan Sverige och utlandet. Om de i detta sammanhang påverkar Sveriges produktionsstruktur kommer de även indirekt att påverka landets industri- och sysselsättningspolitik. Av denna anledning kan de svenska utlandsetableringarna betraktas som ett betalningsbalansproblem med industri- och sysselsättningspolitiska aspekter.

Dispositionen av undersökningen följer i stort betalningsbalansens uppställning (se nedan). De internationella koncernernas aktiviteter indelas i tre block: den svenska koncerndelens verksamhet, den utländska koncerndelens verksamhet samt handels- och kapitalströmmarna mellan dessa båda grupper (se fig 1). Dessa block har sedan satts i relation till aggregerade data för de svenska branschstrukturerna samt betalningsbalansen. Med branschstrukturer avses hur branschen ser ut beskrivet i sysselsättnings- och omsättningstermer.

Betalningsbalansen	Bytesbalansen	Handelsbalansen	Export och import av varor
		Tjänstebalansen	Intäkter av resp kostnader för patent, räntor, utdelningar od
		Transferreringsbalansen	Mottagna resp utgivna gåvor och bistånd (ingår ej i denna undersökning)
	Kapitalbalansen		Lån- och aktietransaktioner
	Restpost		Förändringar i handelskrediter m m
	Valutareserven		(ingår ej i denna undersökning)

2.2 Svenska internationella koncerner - Population

Den svenska industrins utlandsverksamhet är starkt koncentrerad till ett mycket litet antal företag. Enligt en av SCB genomförd kartlägningsundersökning för år 1974 svarade de 20 största utlandsverksamma industrikoncernerna detta år för drygt 90 % av svenska industrins anställda i utlandet. På grund av denna dominans har SCB kunnat inrikta sig på att studera just dessa koncerner. I SM F 1977:10 presenterades för första gången finans- och forskningsstatistik för "de 20 största" koncernerna med uppdelning av verksamheten på Sverige respektive utlandet.

Fr o m verksamhetsåret 1977 är de svenska koncernmoderbolagen skyldiga att i sina årsredovisningar öppet redovisa koncernens anställda, fördelade på länder. I samband med den årliga produktionen av finansstatistik för företag (se punkt 2.3) kan därför information om förändringarna i företagens utlandsetablering fortlöpande följas.

2.3 Källor och undersökningsmetodik

För att kunna belysa de svenska respektive utländska koncerndelarnas verksamhet och omfattning samt deras påverkan på näringspolitiska målvariabler behövs bl a resultat- och balansdata för var och en av dessa båda grupper. Av denna anledning har SCB utvecklat nedanstående beräkningsmodell. Till största delen baserar sig modellen på sekundärmaterial.

TOTALA KONCERNEN -	SVENSK KONCERNDDEL =	UTLÄNSK KONCERNDDEL
Koncernuppgifterna hämtas från moderbolagets årsredovisning. Korrigeringar görs för konsolideringsmetod respektive internvinster utifrån en kompletteringsblankett till den årliga finansstatistiken för företag	Den svenska koncerndelen (SKD) upprättas vid SCB med hjälp av tidigare insamlad finansstatistik för företag (avser juridiska enheter).	De flesta av den utländska koncerndelens (UKD) värden erhålls residualt. SKDs bokförda värde på aktier i, samt utdelning från UKD återläggs till UKD. Interna mellanhavanden korrigeras.

Som framgår ovan utgör företaget, dvs den juridiska enheten eller bokslutsenheten, den minsta byggstenen vid konstruktionen av de svenska koncerndelarna. Valet av objekt är framför allt praktiskt betingat. Företaget är den minsta enhet för vilken uppgifter om flertalet resultat- och balansdata kan erhållas. Emellertid omfattar det juridiska företagsbegreppet ofta verksamhet inom flera branscher eller t o m näringsgrenar. I dessa fall klassificeras företaget - liksom för övrigt den svenska koncerndelen - på den bransch som har den största andelen av företagets totala förädlingsvärde. Detta medför att man inte kan få en renodlad bild av branschdata i undersökningar med företag som undersökningsobjekt. Av den anledningen har vi vid beskrivningarna av branschstrukturerna använt oss av andra statistikgrenar inom SCB än finansstatistiken för att ge en så korrekt bild som möjligt. Exempelvis har branschernas försörjningsbalanser (se punkt 3.3) sammansatts av uppgifter från industri- och utrikeshandelsstatistiken. I industristatistiken utgör arbetsstället undersökningsobjektet. Definitionsmässigt är arbetsstället en lokalt fristående produktionsenhet, där man bedriver en enda verksamhet som kan klassificeras inom en enda definierad industribransch.

Utrikeshandelsstatistiken bygger i första hand på uppgifter som samlas in av Tullverket i samband med att en vara lämnar landet eller förs in i Sverige. Eftersom den internationella handeln klassificeras efter andra nomenklaturer än industristatistiken har vi vid studien av de svenska industribranschernas internationella beroende översatt utrikeshandelns varuklassificering, SITC¹, till industristatistikens näringsgrensklassificering, SNI².

Av praktiska skäl har vi däremot vid analysen av Sveriges marknadsandelar, dvs svenska exportens andel av en viss marknads totala import, bibehållit SITC-systemet. Källorna vid dessa studier utgörs främst av överstatliga statistikpublikationer³. Vid dessa analyser har vi även fått gå "omvägen" över andra länders statistik. Detta har vi gjort dels för att vara säkra på att beräkningsgrunderna är lika i båda uppgifterna, dels för att slippa valutaomräkningen och andra problem, som hänger samman med att man hämtar uppgifter som skall jämföras med varandra ur flera olika publikationer.

1) SITC = Standard International Trade Classification.

2) SNI = Svensk näringsgrensindelning.

3) OECD - Statistics of foreign trade, Series C

EFTA - EFTA trade

FN - World Trade Annual

2.4 Metodproblem

Moderbolagets koncernredovisningar är för närvarande upprättade efter olika metoder och värderingsprinciper. I avvaktan på en mer enhetligt utvecklad och tillämpad praxis på detta område, har vi försökt att standardisera samtliga koncernbokslut i enlighet med den s k parivärde-metoden¹. Detta har skett med hjälp av en mindre kompletteringsblankett till den årliga finansstatistiken för företag. Vid framtagandet av den svenska koncerndelens uppgifter har också parivärde-metoden tillämpats.

För att underlätta uppgiftslämnandet för företagen, har vi fått göra avkall på den teoretiskt mest korrekta behandlingen av internvinster². Dessa skall elimineras om de uppkommit inom den svenska respektive utländska koncerndelen. Internvinster som uppkommit mellan den svenska och den utländska koncerndelen skall däremot kvarstå. För att erhålla en så konsekvent behandling som möjligt av internvinster för de båda aggregaten, har vi vid residualberäkningen återlagt de internvinster som koncernmoderbolagen eliminerat vid upprättandet av sina koncernbokslut. Därmed kommer även den utländska koncerndelen att innehålla båda slagen av internvinster.

Ett annat problem gäller behandlingen av kursdifferenser, där både värderingen och redovisningen varierar mellan företagen. Värderingen rör dels frågan om kvittning av kursdifferenser på handelskrediter, dels frågan om årets kursförlust på långfristiga poster i sin helhet skall belasta årets resultat eller om den skall fördelas över lånets återstående löptid. För närvarande måste vi följa respektive företags värderingar. Detsamma gäller för de omräkningsdifferenser som uppstår vid värderingen av de utländska dotterbolagens tillgångar och skulder vid upprättandet av koncernbokslut. Dessa har kartlagts genom 1975 års kompletteringsblankett till finansstatistiken och de visade sig detta år vara av ringa betydelse på aggregerad nivå. Vid redovisningen av kurs- och omräkningsdifferenserna i resultaträkningen har vi betraktat dem som ordinära, dvs fört dem mot rörelsen.

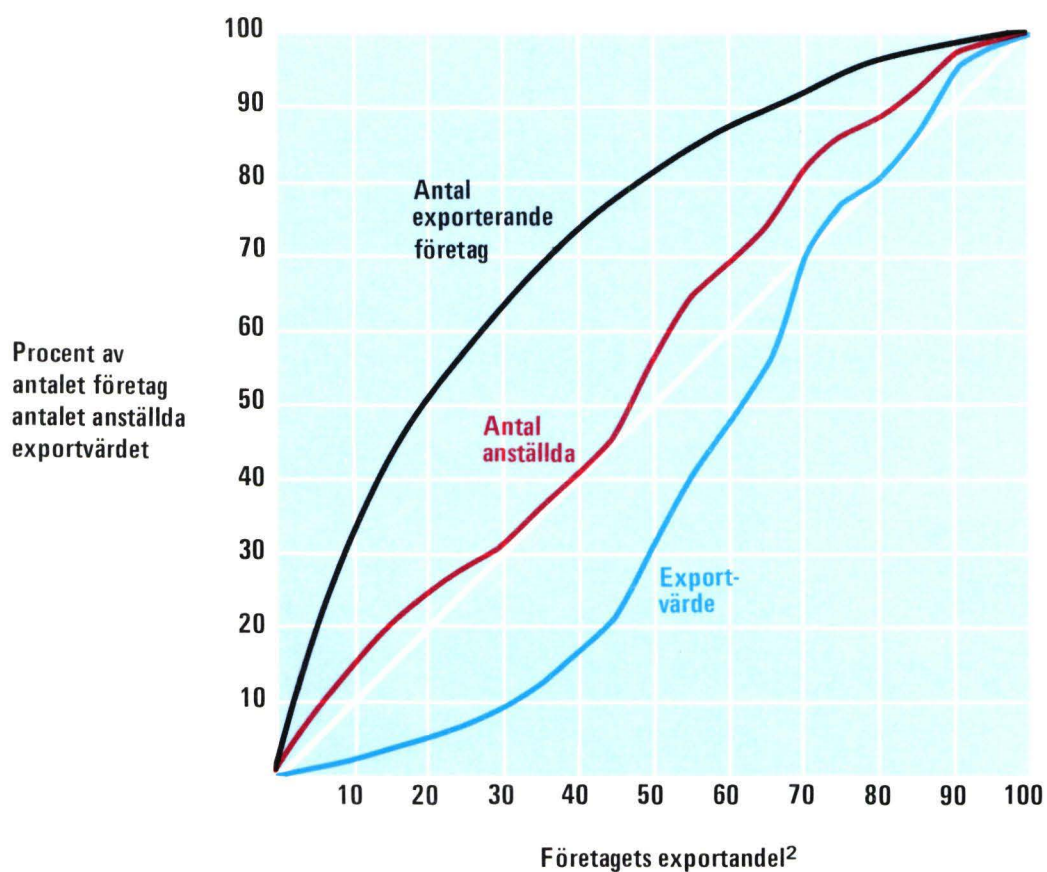
2.5 Koncernbegreppet

Genom vårt metodval har vi överlåtit definitionen av koncernbegreppet till de enskilda företagens tolkning av aktiebolagslagens (AL) § 221. AL ger emellertid tämligen noggranna regler vid konsolidering. Detta skall ske när aktieinnehavet representerar mer än 50 procent av röstetalet. Om företagen gör avsteg från denna anvisning, skall detta klart anges i kommentaren till koncernräkenskaperna.

1) Det bokförda värdet på aktierna i dotterbolag avräknas mot deras nominella värde. Om det förra värdet överstiger det senare, dras differensen (överparivärdet) från koncernens utdelningsbara medel. Är förhållandet motsatt (underparivärde) läggs differensen till koncernens bundna medel.

2) Här avses i första hand internvinster på varor. Då försäljning av varor äger rum mellan olika koncernföretag uppstår orealiserade internvinster, ur koncernens synvinkel, då varor vid bokslutstillfället ännu inte sålts vidare till utomstående. Internvinsten motsvaras då av kvarliggande varors bruttovinstpålägg.

FIGUR 2 De svenska exportföretagens¹ internationaliseringsgrad år 1977

1) Företag med >50 anställda

2) Exportandel = Exportintäkter x 100/Total fakturering

3 DEN SVENSKA INDUSTRINS INTERNATIONELLA BEROENDE

3.1 Inledning

Produktionens ökade internationalisering är inte unik för Sverige. I mitten av 60-talet framhöll exempelvis Judd Polk¹ att tillväxttakten i denna internationella produktion översteg den inhemska tillväxttakten i flertalet länder och att den var avsevärt större än tillväxttakten för export och import. Som en följd härav har man i olika sammanhang försökt att identifiera och studera sk internationella företag. Eftersom olika kriterier har använts vid dessa studier har definitionerna blivit många och diffusa. I de flesta fall utgör emellertid definitionerna och den därvid tillämpade terminologin en beskrivning av ett visst stadium i en tänkt internationaliseringsprocess, vilken företagen förutsätts genomgå och som kan exemplifieras genom följande citat:

"Utvecklingen går normalt under ett framgångsrikt industriföretags historia, från oregelbunden export via export till fasta kunder, export genom fristående representanter och export genom eget försäljningsbolag till lokal produktion".²

De urskiljbara stadierna enligt citatet kommer i fortsättningen att tjäna som utgångspunkter för en siffermässig lägesbeskrivning av den svenska industrins nuvarande internationalisering. Av denna anledning ger vi inledningsvis termen - Svenska internationella företag - en vid definition. Termen används till en början synonymt med svenska exportföretag. Därmed inbegrips alla företag, som åtminstone har påbörjat internationaliseringsprocessens första stadium. Kriterierna kommer efterhand att skärpas och utgör då olika grader av internationalisering.

3.2 Exportintensiteten i den svenska industrin

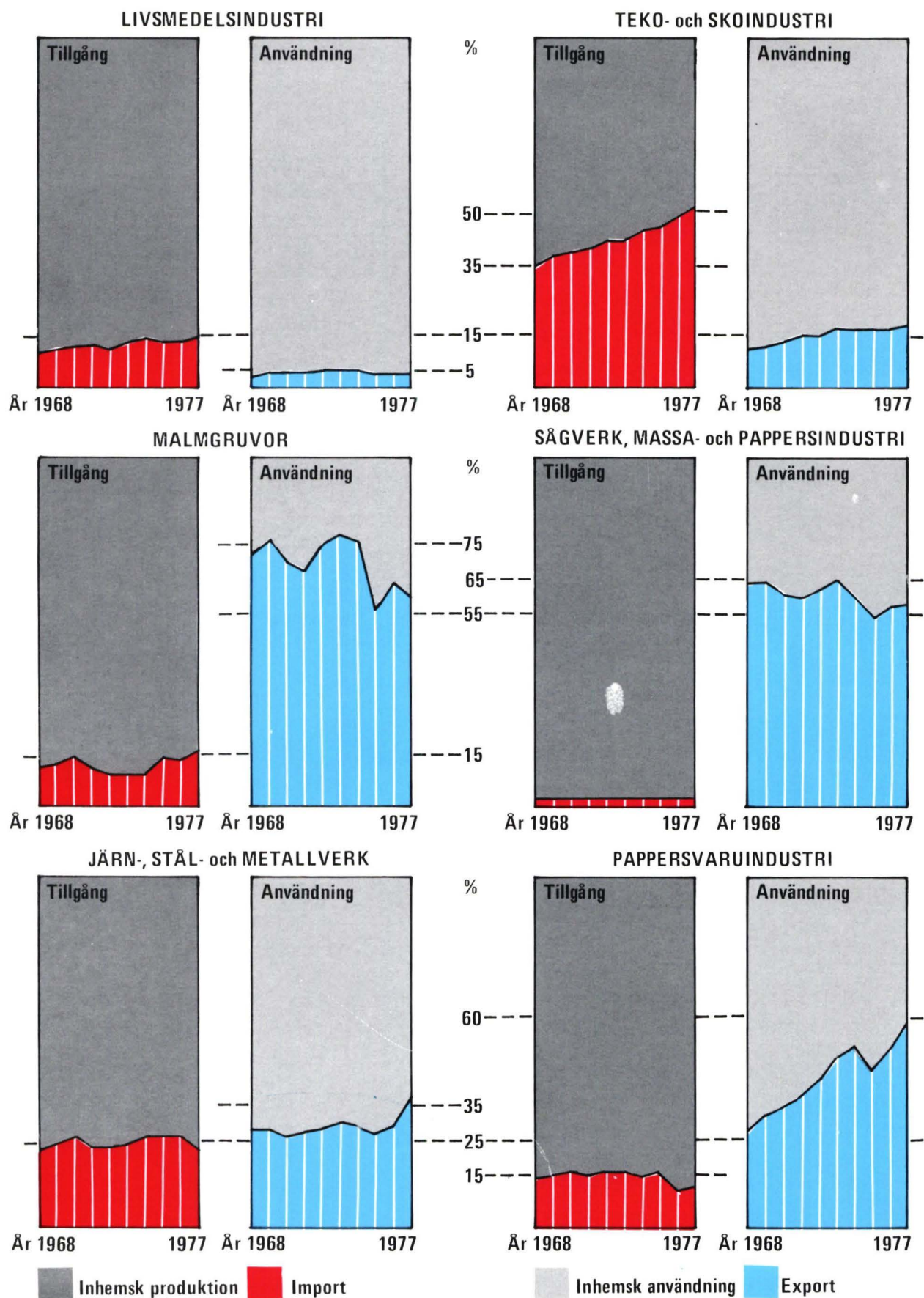
I tabell 1 och 2 beskrivs industriföretag - med minst 50 anställda - till antal, storlek och branschtillhörighet. Företagen redovisas även efter två kriterier på internationalisering, dels samtliga företag som redovisat export, dels företag med minst 25 procent exportandel. Gränsdragningen vid 25 procent är naturligtvis godtyckligt vald, men används relativt ofta i den ekonomiska litteraturen på detta område. Bakom denna enkla tudelning kan det emellertid dölja sig stora variationer i internationaliseringsgrad inom de redovisade grupperna. Av denna anledning har vi i fig 2 betraktat internationaliseringsgraden (här exportandelen) som en kontinuerligt varierande egenskap. Strukturvariablerna, - antalet exporterande företag, antalet sysselsatta samt exportvärdet - har fördelats efter respektive företags exportandel, dvs exportintäkterna i förhållande till total fakturering. Diagonallinjen i fig 2 representerar absolut jämvikt. Ju mer den studerade variabeln avviker från denna linje desto snedare är fördelningen.

Kurvornas form och inbördes förhållande vittnar om att exportvärdet är koncentrerat till ett litet antal stora företag med en hög exportandel. Ett iögonfallande brott på exportvärdeskurvan sker vid en exportandel på 45 procent. Av fig 2 kan vi utläsa att företag med en exportandel större än 45 procent endast utgör 20 procent av totala antalet exporterande företag men att de samtidigt svarar för 80 procent av det samlade exportvärdet. För vissa typer av studier, t ex betalningsbalansproblem, kan det därför vara befogat att koncentrera sig just på dessa företag.

1) The New World Economy, Columbia Journal of World Business, januari-februari 1968.

2) Internationella koncerner i industriländer - SOU 1975:50.

FIGUR 3a Försörjningsbalanser under åren 1968–1977 för vissa industribranscher

3.3 Branschernas internationella beroende

Branschernas internationella beroende kan illustreras genom s k försörjningsbalanser. I fig 3 har ett urval branschers produktion, export och import ställts i relation till varandra i form av sådana balanser¹. I nedanstående framställning har vi grovt dela in de aktuella branscherna i fyra olika grupper, nämligen livsmedels- och teko-industri, malm och skogsbaserad industri, verkstadsindustri samt övriga branscher.

3.3.1 Livsmedels- och Teko-industri

Det mest karaktäristiska för livsmedels- och teko-industrin är den privata konsumtionens mycket höga andel av den slutliga efterfrågan. Som framgår av fig 3a uppvisar dessa båda branscher helt olika mönster. Livsmedelsindustrin har både låg import- och exportandel, medan teko- och skoindustrin har en hög och växande importandel. En av de främsta orsakerna till denna skillnad ligger i branschernas olika grad av gränsskydd.

Livsmedelsindustrin är uppdelad på skyddade respektive konkurrensutsatta industrier. De skyddade industrierna har starka band med den inhemska jordbrukssektorn genom att de baserar sin produktion på råvaror från denna. Exempel på sådana industrier är charkuterier, bagerier och mejerier. De uppsatta målen för jordbrukspolitikerna leder till att den skyddade livsmedelsindustrins produktionsnivå blir en målsatt variabel av främst försörjningspolitiska orsaker.

Teko- och skoindustrin är en typisk importkonkurrerande industri där hälften av tillförseln importeras, medan exportandelen uppgår till 17 procent. Sedan år 1967 har begränsningar införts för importen av ett flertal teko-varor från ett antal låglöneländer, framför allt i Ostasien. Större delen av dessa restriktioner är bilaterala överenskomelser om begränsning av export från respektive land. Under 1975 infördes en global kvotering för all skoimport till Sverige samt importlicenskrav för textil- och konfektionsimporten, dock utan att någon maximal importvolym angivits. Under det senaste året har målsättningen varit att fastställa en norm för hur stor volym tekoindustrin som ett minimum måste producera för försörjningsberedskapens skull.

3.3.2 Malm- och skogsbaserad industri

Sedan gammalt har järnmalmen och skogen ansetts vara Sveriges viktigaste naturtillgångar. Ett lands speciella produktionsförutsättningar kan belysas genom att man anger de exporterade varornas andel av världshandeln. Sverige har därvid svarat för en fjärdedel av världens massaexport, en sjundedel av träexporten och en tiondel av järnmalmsexporten. Skogsindustrins liksom malmgruvornas kraftiga exportinriktning framgår av fig 3a. Av figuren framgår även dessa råvarors stora konjunkturkänslighet.

Till de råvarubearbetade skogsindustrierna har vi i figuren förutom sågverk och massafabriker även fört pappersbruken, vilka svarar för ett senare förädlingsled till massaproduktionen. Orsaken härtill är att ca hälften av massatillverkningen är integrerad med pappersproduktionen. Den andra hälften av massaproduktionen går nästan uteslutande på export, ca 90 procent. De råvarubearbetade skogsindustriernas importkonkurrens är obetydlig. Endast några få procent av försörjningen importeras, medan exportandelen pendlar runt 60 procent.

Trä- och pappersvaruindustrins produktion har tidigare huvudsakligen varit inriktad på hemmamarknaden. Under 70-talet har dessa företag i växande utsträckning gått ut på exportmarknaden. Detta illustreras bäst av pappersvaruindustrin, vars hela produktionsökning från 1968 har gått på export. År 1968 utgjorde exportandelen 28 procent för att sedan, med undantag för år 1975, kontinuerligt stiga till 58 procent år 1977.

1) Se även punkt 2.3 - Källor och undersökningsmetodik.

Trävaruindustrin har haft en nästan identisk utveckling med pappersvaruindustrin. På grund av hemmamarknadens stora trävarukonsumtion ökade denna bransch sin exportandel i ett långsammare tempo. Från 8 procent år 1968 till 17 procent år 1977. Det bör observeras att importandelen ökade under samma period från 8 till 14 procent.

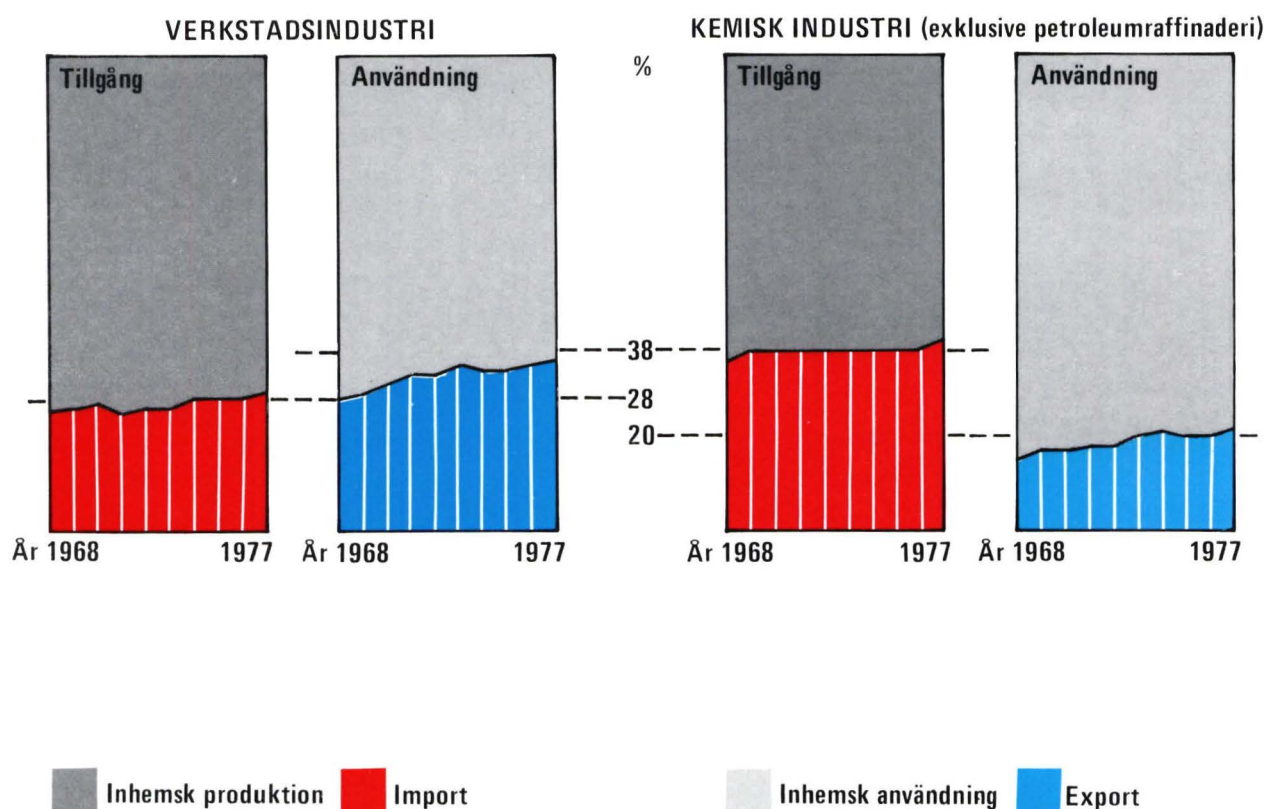
Järn-, stål- och metallverkens exportandel är relativt hög, ca 30 procent. I motsats till de ovan redovisade industrierna är dock importandelen för detta halvfabrikationsled nästan lika stor som exportandelen. Exporten utgörs till största delen av specialstålprodukter, medan det främst är handelsstål som importeras. Halvfabrikaten stål och papper betecknas av många länder som "känsliga varor". Under den konjunkturavmattning som präglade tidsperioden 1975-1978 har dessa varugrupper varit föremål för ökad importkvotering samt en frysning av tidpunkten för tidigare uppgjorda tullavvecklingsscheman med EG.

3.3.3 Verkstadsindustrin

Verkstadsindustrin är en heterogen bransch med en tillverkning som omfattar en mångfald olika produkter och produktionsprocesser. De gemensamma dragen för verkstadsföretagen är att de bearbetar metaller samt att branschen till stora delar är en sammansättningsindustri med ett stort antal underleverantörer. Med hänsyn till varusammansättning och tillverkningsmetoder indelas verkstadsföretagen i följande fem delbranscher: metallvaruindustri, maskinindustri, elektroindustri, transportmedelsindustri samt övrig verkstadsindustri.

Av den totala tillgången på verkstadsprodukter år 1977 svarade importen för 29 procent, medan exportandelen på användningssidan uppgick till 36 procent. Som framgår av fig 3b har både export- och importandelen haft en parallell ökning sedan 1968. Det är i regel inte exakt samma typ av produkter som exporteras och importeras (även om de statistiskt klassificeras i samma kategorier). I stället är det olika utföranden av likartade produkter som rör sig över gränsen.

FIGUR 3b Försörjningsbalanser under åren 1968–1977 för vissa industribranscher

4 SVENSKA INDUSTRIFÖRETAGS UTLANDSETABLERING

4.1 Tillväxt och struktur

Före andra världskriget arbetade endast ett mindre antal företag med egen produktion i utlandet. Dessa företag hade i de flesta fall utvecklats någon teknisk specialitet som väckt stor internationell efterfrågan. Huvudorsaken till dessa företags utlandsetablering har sitt ursprung i såväl 1920- som 1930-talets depressioner. Dåtidens restriktiva handelspolitik drevs fram av vikande efterfrågan på världsmarknaden, växande arbetslöshet och betalningsbalanskriser och utmynnade i direkta krav från regeringarna om lokal produktion eller indirekt genom kraftiga tullhöjningar i ledande handelsländer som Tyskland, Frankrike, Storbritannien och USA. Som framgår av tabell 5 är det också i dessa länder som vi återfinner de största utlandsetableringarna i början av den där angivna tidsserien. Resultatet av denna anpassning till politisk och ekonomisk verklighet blev att fabriker med i stort sett samma sortiment etablerades i dessa länder. Med EECs¹ bildande inleddes en ny fas för dessa företag. Tullarnas avskaffande inom EEC medförde att man kunde genomföra en produktuppdelning på olika enheter och genom denna specialisering utnyttja företagets och marknadens stordriftsfördelar. För andra "rena" exportföretag innebar storleken av den gemensamma marknaden samt deras yttre tullmur ett incitament till att uppta lokal produktion. Av tabell 5 framgår EEC-staternas dominans, men tabellen illustrerar även företagens allt större spridning av sina etableringar till flera länder.

I tabell 6 har en tidsserie över antalet anställda i utländska produktionsbolag fördelats efter bransch samt ställts i relation till motsvarande svenska branschstrukturer. Det bör emellertid redan här påpekas att även om antalet svenska företag med utländska producerande dotterföretag har ökat under den studerade perioden så dominerar, med undantag för teko- och maskinindustrin, varje bransch av ett fåtal större företag. Dessa företag har det gemensamt att de genomgick en kraftig omstrukturering under mitten av 60-talet. En närmare studie av årsredovisningarna visar att företagen hade mycket stora "totala marknadsandelar" i Sverige och/eller utomlands inom sina respektive produktsegment. Emellertid uppvisade dessa stagnations-tecken eller bedömdes ha begränsade tillväxtmöjligheter med dåvarande inriktning varför företagen hade eller riskerade att få lönsamhetsproblem.

Omstruktureringar och de därvid tillämpade internationella företagsstrategierna tycks emellertid variera med avseende på företagens FoU-intensitet² samt deras tidigare utlandsengagemang. Flera av de skidåidföretagen inom verkstadsindustrin (se ovan) hade med tiden samlat på sig företag och produkter inom en rad olika branscher vid sidan om sina ursprungliga tekniska specialiteter. Sextiotalets omstrukturering påbörjades i dessa företag med en utrensning av "främmande" produkter. Samtidigt skedde en satsning på vissa specifika produktområden med därmed förenad systemteknologi i avsikt att utvidga det ursprungliga produktsegmentet och dess applikationer. Produktlinjerna har därefter kompletterats med företagsköp.

Företag inom mindre FoU-intensiva branscher har däremot valt att påskynda sin internationalisering med hjälp av diversifierande företagsköp. Denna tillväxt har vanligtvis finansierats genom en mer eller mindre avspjälkning av den tidigare "olönsamma" produkten. Genom denna strategi avsåg dessa företag att få en större riskspridning geografiskt och produktmässigt samt en bättre kapitalavkastning.

Mot denna bakgrund är det uppenbart att man måste vara mycket försiktig vid tolkningen av den statistiska sammanställningen i tabell 6. En stor förändring av antalet anställda utomlands i en bransch kan likaväl ha sitt ursprung i ett enda företags agerande genom köp eller försäljning av utländska dotterbolag (externa förändringar) som det kan vara det samlade resultatet av tidigare etablerade företags interna tillväxt (se punkt 7.1).

1) Se not 1 sid 21.

2) De internationella koncernernas forskning och utvecklingsverksamhet (FoU) redovisas i SM nr F 1977:10.

En analys av utlandsetableringarnas inflytande på de svenska bransch-strukturerna kompliceras dessutom av svårigheterna att isolera dessa samband från övriga strukturella och konjunkturella förklaringsfaktorer. Så exempelvis har teko-industrin i Sverige mellan åren 1960-1974 minskat med drygt 50 000 anställda och därmed i det närmaste halverats under denna period. Som framgick av punkt 3.3.1 utgör lågprisimporten från Ost-Asien huvudorsaken till denna minskning. Teko-industrin har försökt möta denna lågprisimport med olika strategier. Av dessa har utlandsetableringarna i låglöneländerna Portugal och Finland särskilt uppmärksammats. Teko-industrins utlandsetablering påbörjades i stort 1960 och antalet anställda vid utländska dotterbolag uppgick år 1974 till ca 6 000 personer, vilket motsvarar drygt en tiondel av sysselsättningsminskningen vid de svenska företagen under motsvarande period. Samtidigt med den utländska kapacitetsökningen har investeringarna i Sverige huvudsakligen haft karaktären av rationaliseringsinvesteringar (se punkt 7.1). Statistiskt framgår detta av att medan antalet anställda inom tekoindustrin halverades under perioden 1960-1974 var investeringsvolymen i materiella anläggningstillgångar oförändrad. Maskinutrustningen har i stor utsträckning ersatts med mer rationella och automatiserade system, som syftat till att minska lönekostnaden per producerad enhet.

I motsats till teko-industrin har massa- och pappersindustrins produktion kontinuerligt stigit och kapaciteten har fördubblats sedan 1960. Antalet sysselsatta har däremot i stort sett förblivit oförändrad under motsvarande period (se tabell 6). Detta förhållande sammanhänger med att den tekniska utvecklingen har inneburit höjd produktivitet bl a genom en övergång till större maskinstorlekar och samtidigt en koncentration av antalet tillverkare. Produktionsapparatens inom detta förädlingsled har därmed blivit mycket kapitalintensiv och förutsätter ett högt kapacitetsutnyttjande. Marknaden har emellertid sedan 1960 kännetecknats av perioder med överkapacitet och sammanhängande prisfluktuationer.

Den traditionella konkurrensen på världsmarknaden har kommit från länder med ungefär samma förutsättningar när det gäller råvaran. Men jämfört med de amerikanska sydstaterna och västra Kanada blir den svenska råvaran nästan dubbelt så dyr på grund av framförallt skillnaderna i trädens tillväxttakt. Den nordamerikanska skogsindustrin är för närvarande dimensionerad för att försörja hemmamarknaden, men vid konjunkturedgångar har tillverkarna i USA och Kanada kanaliserat överskottet till den europeiska marknaden. Ny konkurrens är även på väg från Brasilien, Västafrika och Sydostasien. De har ännu billigare råvara och kvalitetsskillnaderna mellan fiberråvarorna kan numera överbryggas med modern teknologi. Framträngandet av U-ländernas exportindustrier kan därför förväntas innebära nya konkurrensbetingelser för den svenska skogsindustrin. Situationen är likartad för bl a den malmbaserade industrin. Det är mot denna bakgrund förklarligt, att de svenska företagen med olika medel har försökt att säkra sig mot denna överskottskapacitet av både konjunkturell och strukturell art.

Eftersom massa- och pappersindustrin utgör det mellersta ledet i en produktionskedja har den möjlighet att antingen integrera bakåt eller framåt. I det första fallet har under 60-talet flera utvecklingsprojekt, samarbetsavtal samt etableringar företagits i Kanada, Portugal och Brasilien. Under 70-talet däremot har massa- och pappersindustrin i ökad utsträckning förvärvat intressen i svenska och utländska företag, som tillverkar eller vidareförädlar papper. Enligt SPKs¹ statistik över antalet svenska fusioner inom olika branscher var denna marknadsintegration särskilt påtaglig under lågkonjunktur-åren 1975 och 1976. Inom massa- och pappers- samt den grafiska industrin ingicks 55 fusioner under dessa båda år. Antalet anställda i de uppköpta företagen var sammanlagt nära 19 000, vilket motsvarade i det närmaste 15 procent av totala antalet sysselsatta i den redovisade gruppen.

Den europeiska pappersindustrin består huvudsakligen av små, lokala enheter, vilka dessutom ofta skyddas genom speciella bilaterala avtal, däribland med Sverige. Som vi tidigare har påpekat i punkt 3.3.2 exporteras över hälften av den svenska massaproduktionen och därav går

1) Statens pris- och kartellnämnd: Marknad och fusioner.

ca 80 procent till Västeuropa. Syftet med det ökade antalet förvärv av utländska företag i efterföljande produktionsled är att tillförsäkra sig om en framtida massa- och bulkpappersmarknad.

Ovanstående beskrivning indikerar att både nationalstaten och företaget försöker sätta den traditionella utrikeshandelsteorins lagar ur spel genom olika strategier. Detta framgår även med all tydlighet vid en studie av företagens årsredovisningar. Nedanstående citat får tjäna som en illustration till detta samt företagets syn på hur dess beteende påverkar det egna landets ekonomi.

"En tilltagande protektionism, numera märkbar även inom vissa av de större industriländerna, har successivt krävt en anpassning av verksamheten. På marknader, där importhinder har införts, har koncernen kunnat fortsätta sin verksamhet endast genom att inrätta egen produktion. Service i form av lokalt tillverkade specialiteter i landets standard är dessutom ofta ett krav från kunderna. Genom den lokala tillverkningen kan koncernen befästa och bygga upp samarbete med kunderna på lång sikt. Samtidigt kan sysselsättningen i Sverige hållas uppe, eftersom import av svenskt utgångsmaterial i regel är möjlig.

Den utbyggnad av anläggningarna utanför Sverige, som har krävts för att koncernen skall kunna behålla och utveckla utlandsmarknaderna, har inneburit en snabbare ökning av produktionen utomlands än i Sverige".

Citatet är hämtat från Sandvik AB¹ som tidigare tillverkade och exporterade produkter av stapelvarukaraktär, men som efter andra världskriget successivt har övergått till allt mer högförädlade produkter. Detta är för övrigt en utveckling som präglar Sveriges export i sin helhet, vilket framgår av fig 4. Den allt längre drivna förädlingen inom industrin har medfört att andelen av exportintäkterna för viktiga råvaror som trä, massa och malm har sjunkit till 15 procent mot att ha svarat för drygt 40 procent av exportintäkterna 20 år tidigare. För exporten av verkstadsprodukter har utvecklingen varit den motsatta, medan halvfabrikaten papper och metaller i stort sett har bibehållit sin andel på ca 20 procent under åren.

Av antalet anställda i producerande dotterbolag i utlandet svarade verkstadsindustrin för nästan 75 procent. Sysselsättningen vid dessa dotterbolag har sedan 1960 fördubblats och uppgick år 1974 till drygt 162 000 personer. Som vi tidigare har påpekat dominerar denna etablering i sin tur av ett 10-tal stora koncerner. Det är därför inte förvånande att man efter en genomgång av den svenska ekonomiska litteraturen på detta område återfinner i stort sett samma förklaringar till industrins ökade utlandsetablering som de som framförts av det enskilda företaget ovan.

Även i Sverige har verkstadsindustrin uppvisat en långsiktig ökning av antalet anställda, men denna ökning har varit förenad med stora svängningar uppåt och nedåt i takt med konjunkturen. Med tanke på att företagen i en del fall har motiverat sina beslut om utlandsetablering med den lokala och/eller framtida bristen på arbetskraft som en bidragande orsak är det av intresse att studera hur den svenska industrin har löst sitt arbetskraftsbehov vid i första hand snabba konjunkturuppgångar.

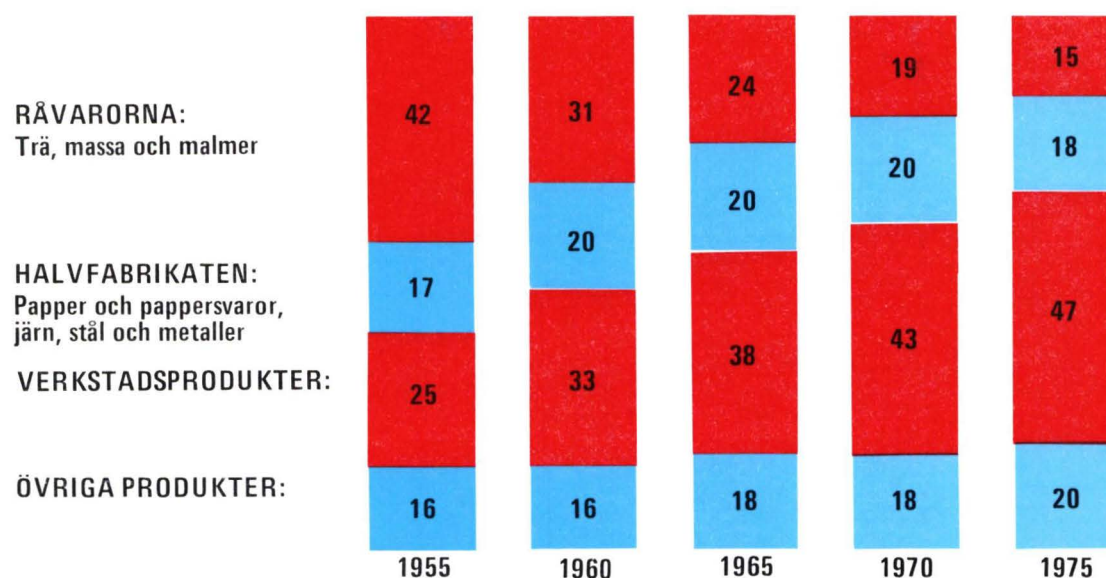
4.2 Invandringen under efterkrigstiden²

Som framgår av figur 5 har invandringen starka samband med konjunkturväxlingarna på den svenska arbetsmarknaden. I början av 1950-talet övergick flyktinginvandringen i en invandring av ekonomiska skäl. Den svenska industrin expanderade mycket snabbt och det rådde stor brist på arbetskraft. Och arbetskraften kom, från i första hand de andra nordiska länderna och från Västtyskland. Många företag gick aktivt ut och värvade arbetskraft utomlands. Framför allt vände de sig till Finland.

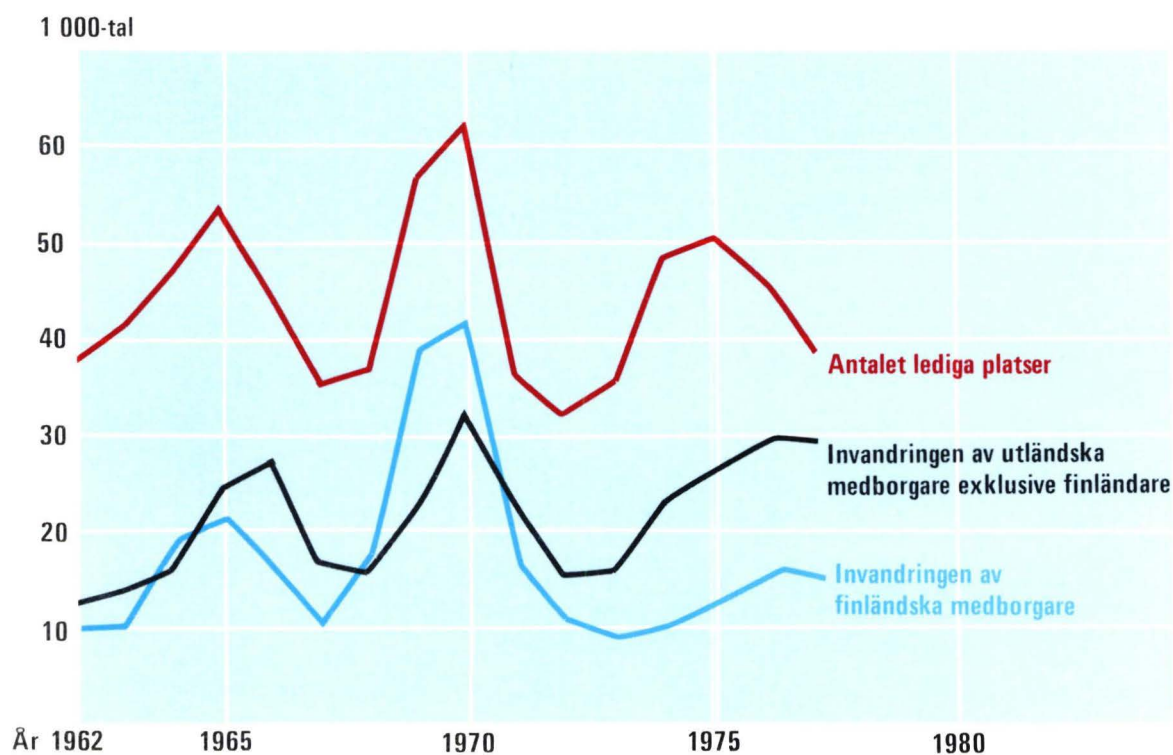
1) Verksamhetsåret 1977 sid 5.

2) Källa: SOS 1978:5 - Befolkningsprognos för riket 1978-2000.

FIGUR 4 Varusammansättningen i Sveriges export 1955–1975. Procent

FIGUR 5 Invandringens samband med konjunkturutvecklingen 1962–1977

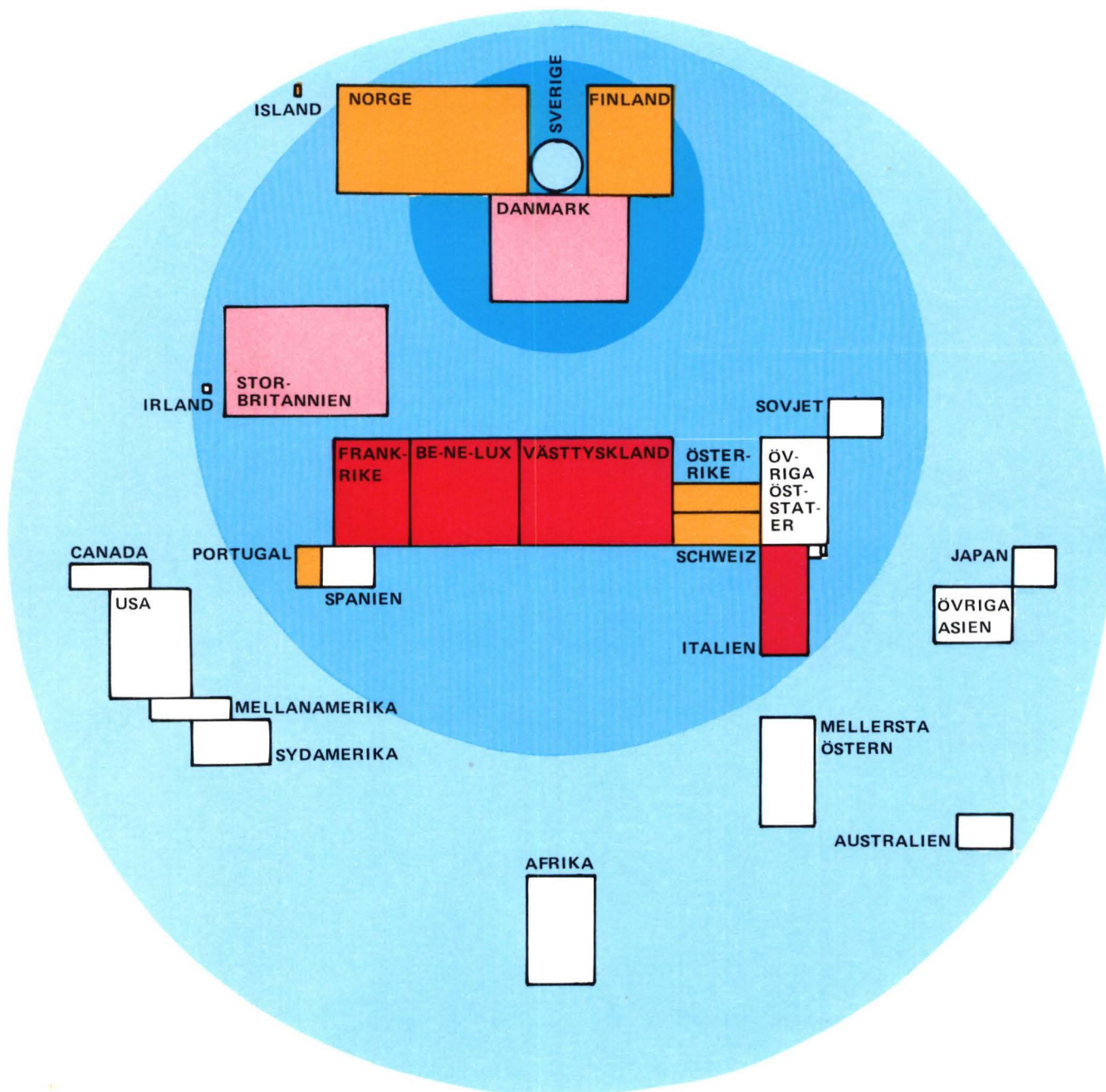
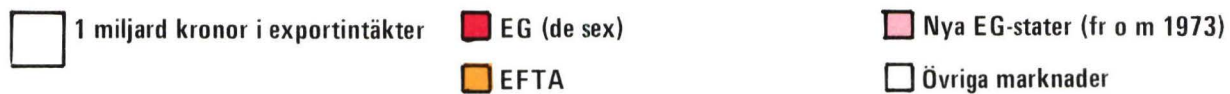

Källa: SOS 1978:5 — Befolkningsprognos för riket 1978–2000.

Under efterkrigstiden har totalt mer än 1,1 miljoner personer flyttat till Sverige. Ett stort antal har flyttat ut igen efter några år. Många har kommit hit för att tjäna pengar under några år och har redan vid hitkomsten varit inställda på att åter flytta härifrån. Utan invandring efter 1944 skulle Sveriges befolkning nu ha varit drygt 800 000 mindre än vad den faktiskt är. Under denna period svarade invandringen därmed för nära hälften av totala folkökningen, som var 1,74 miljoner.

Inställningen i Finland, liksom i många andra utvandringsländer, har radikalt förändrats sedan 1960-talet. Den från finländsk sida initierade överenskommelsen med Sverige om att arbetskraftsutbytet mellan de bägge länderna skall kanaliseras via arbetsförmedlingarna är ett led i försöken att minska invandringen. Samtidigt har man i andra sammanhang framfört önskemål om en ökad svensk etablering i Finland, framför allt i form av samarbete med existerande finska företag.

FIGUR 6 Sveriges export år 1977 fördelad på länder och marknadsblock

Den tidigare genomgången i punkt 4 beträffande de svenska företagens utlandsetablering antydde, att de bakomliggande drivkrafterna i regel utgör ett komplex av faktorer. Två eller flera skäl har vanligtvis medverkat till besluten om etablering. Dessa kan indelas i offensiva respektive defensiva motiv. De offensiva utlandsetableringarna syftar till att säkra tillförseln av råvaror eller utgör ett medel för att utnyttja skillnaderna i produktionsfaktortillgångarna och de relativa priserna i olika länder. Exempel på denna typ av etablering utgörs av skogsindustrins råvarulokaliserade massaproduktion i Portugal och Kanada samt de svenska konfektionsetableringarna i Portugal, Finland och Italien. Med defensiva utlandsetableringar menas de mer eller mindre "framtvingade" etableringarna. De främsta defensiva skälen utgörs av de politiskt betingade hindren, dvs tullar, kvoter och andra handelshinder.

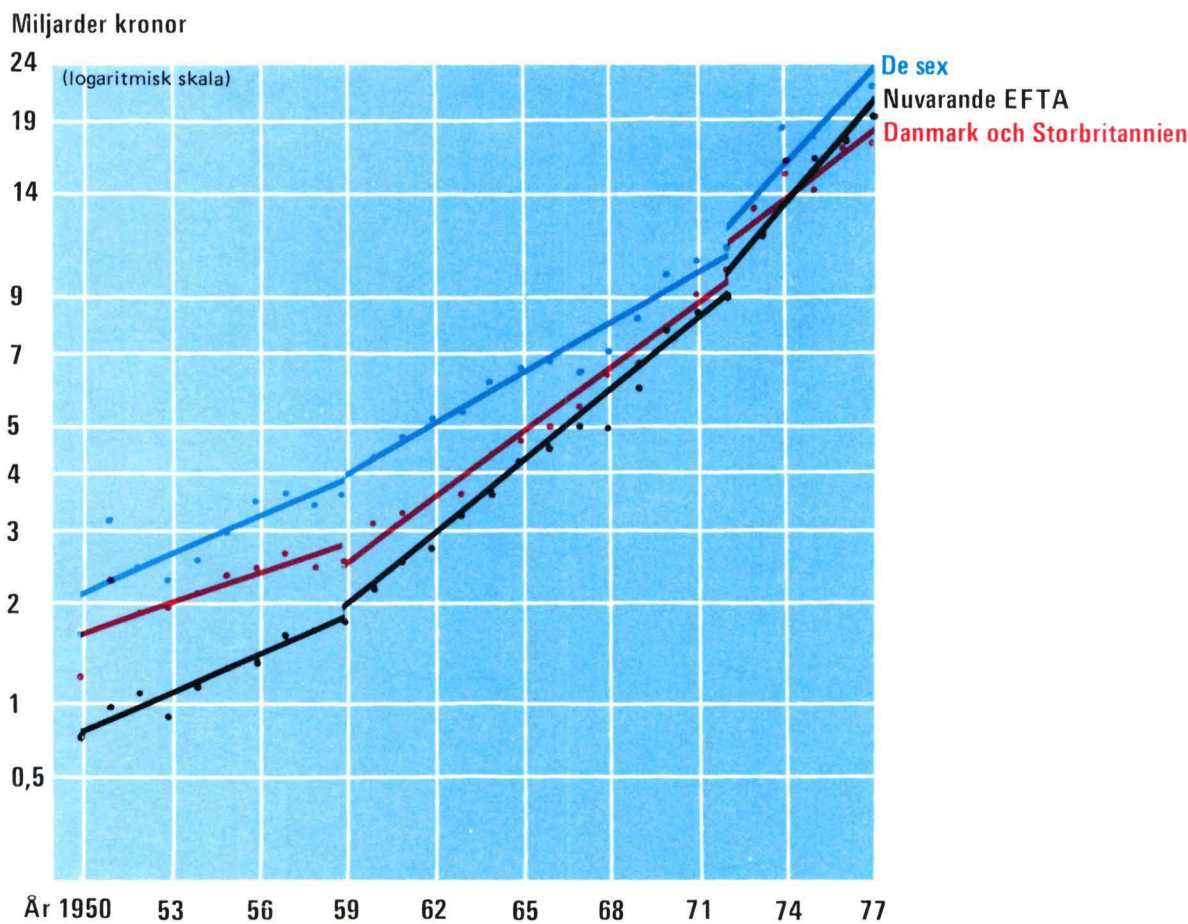
Av den regionala uppdelningen och utvecklingen i tabell 5 av antalet anställda vid utländska produktionsföretag framgår att det föreligger ett klart samband mellan olikheterna i handelns liberalisering och de svenska utlandsetableringarna. Genom denna observation har vi i föreliggande avsnitt tagit som utgångspunkt att huvuddelen av de svenska utlandsetableringarna främst har motiverats av olika handelshinder för att på så sätt försvara erhållna marknadspositioner i utlandet. Av fig 6 framgår att Sveriges export är starkt koncentrerad till närbelägna marknader. Drygt 70 procent av den svenska exporten går till Västeuropa. Tillkomsten av EEC¹ och EFTA under 1960-talet samt utvidgningen av EEC år 1973 innebar, som vi tidigare nämnt, nya konkurrensförutsättningar för de svenska industriföretagen.

Kapitlet omfattar därför en statistisk studie av verkningarna på den svenska exporten orsakade av förändrade handelshinder i samband med tillkomsten av och omgrupperingen mellan de europeiska handelsblocken. Avsnittet inleds med en analys som baserar sig på en beräkning av lineära tidstrender för exporten till "de sex", nuvarande EFTA samt Storbritannien och Danmark, avseende åren 1950 till 1977. Med tanke på ovanstående syfte har separata beräkningar utförts för tidsperioderna 1950-1959, 1959-1972 samt 1972-1977. Tidsperioden före 1959 har medtagits som en referenspunkt till de båda övriga.

Några reservationer beträffande tolkningen av beräkningarna är befo- gade. Den sista perioden, 1972-1977, är mycket kort och en trendberäkning för en så kort period är alltid osäker. Dessutom påverkas denna period av stora omvälvningar i fråga om världshandelns utveckling, främst beroende på en inflationistisk utveckling, men också av en konjunkturtopp i början av perioden med en efterföljande konjunktursvacka, som varade perioden ut. Vidare påverkades perioden av en strukturell prisomvandling, vilken resulterade i snabbt stigande priser på olja och stora fluktuationer i priserna på råvaror. Trots detta tror vi att resultatet av beräkningarna är tillräckligt tillförlitliga för att vi skall kunna ge en rimlig bild av det nya europeiska handelssystemets inverkan på den svenska exporten.

1) EEC är en förkortning av den engelska benämningen på den europeiska ekonomiska gemenskapen - European Economic Community. Eftersom EEC i gängse svenskt språkbruk åsyftar de ursprungliga sex medlemsländerna - Västtyskland, Nederländerna, Frankrike, Belgien, Luxemburg och Italien - kommer EEC i den fortsatta framställningen att användas synonymt med "de sex". År 1967 sammanslogs EECs organ med de två andra gemenskaperna - Europeiska kol- och stålgemenskapen (CECA) och Europeiska Atomgemenskapen (Euroatom). Eftersom pluralformen - de europeiska gemenskaperna (svensk förkortning EG) - blev vanlig i dagligt tal först i samband med Danmarks, Storbritanniens och Irlands inträde i tullunionen har vi ur analytisk synvinkel reserverat beteckningen EG för "de nio" medlemsländerna. Det bör även observeras, att Finland endast är associerat med EFTA. Av praktiska skäl likställs här Finland som en aktiv medlem. Island blev medlem i EFTA först år 1970.

FIGUR 7 Sveriges exporttillväxt på olika marknader i samband med tillkomsten av och omgrupperingen mellan de europeiska handelsblocken

Tablå 1 DEN GENOMSNITTLIGA TILLVÄXTPROCENTEN AV SVERIGES EXPORT I SAMBAND MED TILLKOMSTEN AV OCH OMGRUPPERINGEN MELLAN DE EUROPEISKA HANDELSBLOCKEN

År Region	1950- 1959	1959- 1972	1972- 1977
"De sex"	6,8	8,1	14,3
Danmark Storbrit	6,0	10,7	10,1
Nuvarande EFTA	9,5	12,6	15,8

Som framgår av tablå 1 samt fig 7 var den genomsnittliga tillväxtprocenten av Sveriges export under samtliga studerade perioder högre för nuvarande EFTA än för "de sex". Däremot uppvisar de båda ursprungliga EFTA-länderna Danmark och Storbritannien tillsammans ett avvikande mönster. Före EECs och EFTAs bildande hade den svenska exporten till Danmark och Storbritannien en lägre tillväxttakt än för t o m "de sex". Under den tid dessa båda länder var anslutna till EFTA ökade den svenska exporten markant till denna region och deras gemensamma årliga tillväxt översteg, liksom nuvarande EFTA, exporttillväxten till "de sex". Lika iögonfallande är förändringen av exporten till Danmark och Storbritannien efter deras utträde från EFTA. För perioden 1972-1977 sjönk t o m tillväxtprocenten i jämförelse med deras "EFTA-period" och den svenska exporttillväxten till denna marknad var betydligt lägre än till "de sex" och nuvarande EFTA.

Även om föregående analys ger till resultat att det föreligger ett systematiskt samband mellan den svenska exportens tillväxt och tillkomsten av samt omgrupperingen mellan de europeiska handelsblocken har vi ansett det nödvändigt att även studera och försöka isolera effekterna av andra faktorer, som kan antas ha påverkat den svenska exportutvecklingen. Exempelvis har vi tidigare i punkt 4 beskrivit, att tillväxttakten för den svenska exporten har varit betydligt högre för bearbetade varor än för råvaror och halvfabrikat. En tänkbar förklaring till de ovan redovisade regionala olikheterna i utvecklingen av den svenska exporttillväxten skulle därför kunna ligga i exportens varusammansättning till respektive marknadsblock. Av tablå 2 framgår, att den svenska exportens varustruktur och dess utveckling är likartad för "de sex" samt Danmark och Storbritannien, dvs med höga råvaruandelar vid handelsblockens bildande, vilka successivt har förlorat i betydelse i förhållande till exportintäkterna från verkstadsprodukter. Det bör emellertid observeras att dessa båda trender temporärt bryts under högkonjunkturåret 1974.

Tablå 2 DEN SVENSKA EXPORTENS VARUSTRUKTUR¹ FÖRDELAD PÅ REGION, I %

År Region	1959	1966	1972	1974	1976
De sex					
Råvaror	46,7	35,5	31,9	32,3	27,0
Halvfabrikat	16,1	21,9	20,2	22,5	20,6
Verkstadsprodukter	15,0	24,2	32,2	28,5	35,1
Övrigt	22,2	18,4	15,7	16,7	17,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nuvarande EFTA					
Råvaror	5,7	7,9	5,6	6,0	4,8
Halvfabrikat	7,7	10,1	10,0	10,9	9,2
Verkstadsprodukter	63,7	54,8	50,1	48,5	50,1
Övrigt	22,9	27,2	34,3	34,6	35,9
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Storbritannien, Danmark					
Råvaror	44,7	27,5	18,1	20,6	17,7
Halvfabrikat	14,8	18,8	19,6	22,3	20,4
Verkstadsprodukter	17,9	24,9	36,0	30,5	33,2
Övrigt	22,6	28,8	27,3	26,6	28,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1) Råvaror = Trävaror, pappersmassa, järnmalm (SITC, rev 1:24+25+281)
Halvfabrikat = Papper och pappersvaror samt järn och stål (SITC, rev 1:64+67)
Verkstadsprodukter = Arbeten av metall, maskiner och transportmedel (SITC, rev 1:69+71+72+73)

Varusammansättningen till nuvarande EFTA har i jämförelse med de två övriga handelsblocken en helt avvikande struktur. Verkstadsprodukterna svarade redan i början av den studerade perioden för drygt 60 procent av exportintäkterna, medan de vid denna tidpunkt på övriga marknader så betydande råvarorna trä, pappersmassa och järnmalm samt halvfabrikaten papper och järn tillsammans svarade för mindre än 15 procent. Utvecklingen av verkstadsprodukternas andel har varit fallande, vilket främst beror på en tillbakagång för varvsindustrin. De redovisade olikheterna mellan exportstrukturerna samt skillnaderna i tillväxten av efterfrågan för olika varuslag kan därför till en del förklara varför de nuvarande EFTA-länderna har haft en högre exporttillväxt än de båda övriga blocken. Däremot kvarstår att förklara skillnaderna i den genomsnittliga tillväxtprocenten av Sveriges export mellan "de sex" samt Danmark och Storbritannien.

Exportens storlek och sammansättning kan även styras från efterfrågesidan av inkomstuvecklingen på avsättningsmarknaden. Genom att studera utvecklingen av den svenska exportens marknadsandel i olika länder, dvs svenska exportens andel av en viss marknads totala import, har vi försökt ta hänsyn till denna effekt. I tablå 3 framträder samma systematiska skillnader mellan handelsblocken beträffande svensk andel av respektive marknads totalimport, som redovisades för den genomsnittliga tillväxtprocenten av Sveriges export. Marknadsandelen ökade kraftigt under tidsperioden 1959-1972 inom såväl varje enskilt land i nuvarande EFTA som inom Danmark och Storbritannien. Med undantag för Frankrike minskade däremot den svenska andelen inom de övriga fem länderna i EEC. En tänkbar förklaring till Frankrikes avvikande utveckling kan hänföras till olikheterna i förändringen av det yttre tullskyddet för de enskilda medlemsländerna vid EECs bildande. Harmoniseringen, skapandet av den gemensamma yttre tullmuren, gick i stort sett så till, att man vara för vara tog sikte på ett aritmetiskt medeltal av de tullsatser, som de olika medlemsländerna tillämpade i början av 1957. Anpassningen till medeltalet innebar i korthet, att Frankrike och Italien, som i utgångsläget hade de högsta tullarna, måste sänka sina tullar, medan Västtyskland och Benelux måste höja sina.

Tidsperioden efter 1972 är, som vi tidigare påpekat, mer svårbedömd. Under högkonjunkturåret 1974 bröts temporärt även här den trendmässiga nedgången inom "de sex" för att åter falla vid nästa mättidpunkt, 1976. Även de enskilda "EFTA-staterna" registrerar en nedgång under 1976. Uppgången detta år för nuvarande EFTAs gemensamma andel måste tolkas som en aggregeringseffekt. Av större intresse är däremot, att medan Sveriges marknadsandel ökade år 1974 för de båda övriga blocken så minskade andelen inom de urträdde EFTA-staterna, Danmark och Storbritannien. Dessa observationer stämmer väl överens med det mönster, som redovisades för den genomsnittliga tillväxtprocenten av Sveriges export.

I tabell 7 har vi även angett "marknadsandelarna" för ett urval varugrupper. Dessa uppvisar var för sig i stort sett samma trender som exporten i dess helhet till resp region. Även om exportintäkterna för verkstadsprodukter har vuxit i absoluta termer inom "de sex" så har de inte ökat sina marknadsandelar, utan det är huvudsakligen marknadsandelen som ligger bakom expansionen. Detsamma gäller för de redovisade råvarorna, vilka i tablå 2 under 1974 bröt den fallande trenden, men som inte har sin motsvarighet i någon ökad "marknadsandel". Däremot ökar även marknadsandelen för halvfabrikaten under år 1974. Denna observation utgör en klar illustration till den konkurrenssituation, som beskrevs i punkt 4 för dessa branscher.

Tablå 3 SVENSK EXPORT TILL VISSA LÄNDER SOM ANDEL AV DERAS TOTALA IMPORT (EXKLUSIVE SITC 3), I %

År Länder	1959	1966	1972	1974	1976
De sex	3,5	2,9	2,3	2,4	2,2
Västtyskland	4,7	3,6	2,7	3,0	2,6
Nederländerna	3,3	2,9	2,3	2,5	2,4
Frankrike	2,2	2,5	2,2	2,4	2,3
Belgien/Luxemburg	3,1	2,3	2,3	2,3	1,8
Italien	2,6	2,2	1,6	1,6	1,5
EFTA	6,5	7,9	8,3	8,9	9,0
Norge	17,6	20,2	19,9	21,2	20,1
Finland	9,7	14,1	18,9	19,5	19,2
Island	5,0	7,4	7,8	7,8	7,3
Portugal	2,5	3,5	3,2	3,5	3,7
Schweiz	1,7	2,5	3,3	3,1	2,7
Österrike	1,3	2,0	2,9	2,8	2,6
Urträdde EFTA-stater	4,5	5,7	7,0	6,6	6,6
Danmark	10,3	14,8	17,3	16,2	15,5
Storbritannien	3,6	4,1	5,1	4,8	4,6

6 REDUCERAR UTLANDESETABLERING SVENSK EXPORT

6.1 Koncernens totala utlandsberoende

Flera av de svenska exportföretagen har betydligt större "marknadsandelar" inom sina specialområden än vad som framgår av tabell 7. Det är inte ovanligt att deras totala marknadsandelar uppgår till mellan 20 - 50 procent i flera länder. Med totala marknadsandelar avser vi här koncernens externa fakturering på respektive marknad i förhållande till total import och lokal tillverkning¹ av ifrågavarande produkt.

Genom detta synsätt har vi fört in ytterligare en dimension utöver avsättningsförhållandena nämligen var i koncernen tillverkningen sker. Nedan har vi därför kompletterat det tidigare använda måttet för utrikesberoende - exportandelen (se punkt 3.2) - med ett mått som även inkluderar den utländska koncerndelens "produktion" (koncernens totala utlandsberoende). Med "produktion" avser vi den utländska koncerndelens fakturering minskad med leveranser från den svenska koncerndelen (internexport).

Den svenska koncerndelens exportandel	=	"Internexport" Export till egna dotterföretag i utlandet (a)	+	"Externexport" Export till öv- riga utländska kunder (b)
		Svenska koncern- delens externa fakturering		
Koncernens totala ut- landsberoende	=	Den svenska koncerndelens totala export (a+b)	+	Koncernens "produktion" i utlandet
		Totala koncern- ens externa fak- turering		

De båda måtten skiljer sig åt genom sin behandling av internleveranserna mellan den svenska och utländska koncerndelen. Betydelsen av denna internexport och dess inriktning beskrivs därför nedan.

6.2 Internexport

År 1977 exporterade den svenska industrin varor till ett värde av närmare 23 mdr kr till sina dotterbolag i utlandet, vilket motsvarade nära 1/3 av den totala exporten från industriföretag med fler än 50 anställda. Internexporten har i tabell 3 fördelats på bransch samt ställts i relation till resp bransch totala export. Omkring 63 procent av internexporten gick till försäljningsföretag². Inrättandet av försäljningsbolag i utlandet kan närmast betraktas som ett organisatoriskt led i den ordinarie exportförsäljningen. Med tanke på antalet försäljningsbolag som den malm- och skogsbaserade industrin har etablerat i utlandet samt deras höga exportinriktning (se punkt 3.3.2) förefaller internexportens andel i tabell 3 att vara mycket låg. De utländska försäljningsbolagens betydelse i dessa branscher underskattas emellertid i denna tabell då deras uppgifter i regel inskränker sig till den rent säljande funktionen medan leveranser och fakturering sker direkt från Sverige.

1) Jfr bråkets nämnare med försörjningsbalansens tillgångssida i fig 3.

2) Fördelningen är uppskattad genom 1974 års kartlägningsundersökning av internationella företag

Tablå 4 INTERNEXPORTENS VARUSAMMANSÄTTNING

	Internexport ¹ 1a halvåret 1978		därav till			
	Milj kr	%	Försäljnings- bolag		Produktions- bolag	
	Milj kr	%	Milj kr	%	Milj kr	%
Färdigvaror	10 631	79,4	8 432 ^a	100,0	2 199	44,4
Insatsvaror	2 438	18,2			2 438	49,2
Investeringsvaror	179	1,4			179	1,4
Andra varor	137	1,0			137	2,8
SUMMA	13 385	100,0	8 432 ^a	100,0	4 953	100,0

a) 63 procent av internexporten. Se not 2 föregående sida.

I tablå 4 har vi, genom 1978 års tullenkät¹ delat upp Sveriges internexport på färdig-, insats- och investeringsvaror samt fördelat dessa på utländska försäljnings- resp produktionsbolag. Av denna sammanställning framgår att ca 45 procent av internexporten till de producerande dotterföretagen utgörs av färdigvaror. En stor del av denna internleverans är naturligtvis hänförlig till de dotterföretag som under årens lopp övergått från enbart försäljande verksamhet till att också bedriva produktion (se punkt 3.1). Men det finns åtminstone ytterligare en förändring i koncernernas internationaliseringsmönster som förklarar färdigvarornas stora andel i detta sammanhang. Som vi tidigare nämnt i punkt 4 finns det en klar tendens mot en produktgrupps- och divisionsuppdelning av koncernens verksamhet på olika länder. Genom studier av de enskilda svenska aktietransaktionerna med utlandet (se punkt 7 och tabell 10) har vi kunnat konstatera att denna företagsstrategi bl a har tillämpats i samband med omgrupperingen mellan de europeiska handelsblocken (se punkt 5). Denna "strukturrationalisering" har även utförligt beskrivits i ett flertal företags årsredovisningar². Genom omfördelningen av produktionsuppgifterna inom koncernen blir varje berört land efterhand ensam tillverkare och exportör av en viss produkt inom koncernen, men måste samtidigt importera andra produkter i sitt ursprungliga tillverkningsprogram (se punkt 4). Oavsett hur denna del av internhandeln med färdigvaror kommer att organiseras och därmed registreras i framtiden, dvs som leverans till försäljnings- eller produktionsbolag, så kommer den automatiskt att öka mellan berörda länder i takt med "strukturrationaliseringen".

6.3 Export kontra utlandsproduktion

Mot samma bakgrund som i punkt 5, har vi även i föreliggande avsnitt tagit som utgångspunkt att huvuddelen av de svenska utlandsetableringarna har företagits av defensiva skäl. Genom att vi på detta sätt kommer att se utlandsetableringarna som komplement till svenska inhemska investeringar, begränsas studien till att endast avse den faktiska utvecklingen av och relationen mellan de svenska internationella koncernernas export från Sverige samt deras utlandsproduktion.

Enligt tidigare undersökningar på detta område³ ökade exporten från den svenska koncerndelen "i ungefär samma takt" som utlandsproduktionen under 1960-talet. För att vi skall få en motsvarande bild av

1) Företagens internationella betalningar i samband med utrikeshandeln 1978, SCB - F/FI.

2) Se t ex SKF, verksamhetsåret 1975 sid 7.

3) År 1960 och 1965 - Harald Lund, Svenska företags investeringar i utlandet samt år 1970 - Birgitta Swedenborg, Den svenska industrins investeringar i utlandet.

1970-talets utveckling har vi i tablå 5 ställt "de 20 största" utlandsverksamma industrikoncernernas¹ exportandel i relation till koncernernas totala utlandsberoende vid tre olika mättillfällen. Som framgår av tablå 5 är värdena stabila för de båda måtten under åren 1973 och 1975. Under år 1977 sjunker den svenska koncernandelens exportandel medan värdet för koncernernas totala utlandsberoende ökar. Som underlag för en tänkbar tolkning av denna förändring har vi hämtat ett citat ur årsrdovisningen för LM Ericsson AB² ett av de absolut största utlandsverksamma industrikoncernerna.

Tablå 5 EXPORTANDEL OCH TOTALT UTLANDSBEROENDE ÅR 1973-1977, I %

År	Koncernernas totala utlandsberoende	Den svenska koncernandelens exportandel	Den svenska koncernandelens interna exportandel
1973	69	51	26
1975	69	51	25
1977	70	49	24

"Den svaga ekonomiska utvecklingen i ett flertal industriländer med låg inhemsk efterfrågan och stigande arbetslöshet ledde till att industrin intensifierade sina exportansträngningar. En allt mer protektionistisk inställning blev märkbar. Detta innebär för koncernens del i flera länder skärpta önskemål om export från koncernbolagen i dessa länder".

Den situation som beskrivs i citatet har många beröringspunkter med de betingelser som den svenska skogsindustrin ställs inför vid en konjunkturavmattnig. Som vi tidigare beskrivit i punkt 4, är den nordamerikanska skogsindustrin för närvarande dimensionerad för att försörja hemmamarknaden, men vid konjunkturedgångar har tillverkarna i USA och Kanada kanaliserat överskottet till den europeiska marknaden, på vilken Sverige normalt avsätter huvuddelen av sin export. Vi har i inledningen till detta avsnitt utgått ifrån att de svenska utlandsetableringarnas produktionskapacitet på motsvarande sätt är dimensionerad för att försörja respektive dotterbolags hemmamarknad. Den överskotts-kapacitet som uppkommer vid de utländska dotterbolagen vid en låg inhemsk efterfrågan kommer därför att direkt konkurrera med den produktion som bedrivs vid de svenska koncernföretagen om den exporteras. Genom måttens uppbyggnad och inbördes relationer (se punkt 6.1) ligger det nära till hands att tolka 1977 års förändring som att den utländska produktionsandelen har ökat på bekostnad av den svenska. Eftersom de främsta skälen till svensk utlandsetablering utgörs av de politiskt betingade hindren kan vi, i motsats till den nordamerikanska konkurrensen inom skogsindustrin, inte vara säkra på att denna förändring endast är av konjunkturrell art. Den avgörande skillnaden ligger i den roll olika nationalstater har valt att spela vid svensk utlandsetablering.

Olika fallstudier av svensk utlandsetablering³ har visat att dessa till stor del har orsakats av direkta krav från lokala regeringar. Men det är inte enbart vid etableringstillfällena som de internationella koncernerna kan förhandla om spelreglerna mellan näringsliv och politik. Som framgår av citatet ovan har den senaste lågkonjunkturer medfört ett lågt kapacitetsutnyttjande med hög arbetslöshet. Denna situation har i sin tur föranlett regeringar att vidta handelsbegränsande åtgärder till skydd för den egna produktionen och sysselsättningen. "De protektionistiska tendenserna har tagit sig uttryck i ett ökande antal kvantitativa restriktioner, alltmer omfattande statliga stödåtgärder till förmån för enskilda industrier, liksom allt

1) Se punkt 2.2.

2) Verksamhetsåret 1977 sid 7.

3) Se exempelvis - Företagens utländska direktinvesteringar, Per-Martin Meyerson, Sveriges industriförbund, 1976.

oftare förekommande försök att dela upp och reglera enskilda varumarknader¹. I kraft av sin dominerande ställning på världsmarknaden inom mycket specialiserade områden kan "de 20 största" svenska industrikoncernerna därmed träffa enskilda uppgörelser med olika lokala regeringar. Detta innebär att de stordriftsfördelar som vanligen erhålls genom export från Sverige alltmer har förlorat i betydelse till olika slag av subventioner och offentliga förmåner i samband med utländsk produktion.

1) Aktuellt i handelspolitiken, nr 2 / 1979, utgiven av Handels- och Utrikesdepartementen.

7 FINANSIERING AV SVENSKA DOTTERBOLAG I UTLANDET

7.1 Direkta investeringar - ett finansieringsbegrepp

Ett företag kan växa antingen genom intern eller extern expansion. Med intern expansion avser vi här investeringar i maskiner, fastigheter od som resulterar i att ny tillverkningskapacitet byggs upp inom företagets ram. Köp av aktiemajoriteter i redan befintliga bolag betecknar vi däremot som extern expansion. I motsats till den interna expansionen medför företagsköp i Sverige inte att landets totala produktionsapparat ökar. Sker däremot företagsköp i utlandet kan detta ses som expansion från nationens synpunkt.

Förutom expansionsinvesteringar kan företaget även genomföra rationaliserings- och ersättningsinvesteringar. Rationaliseringsinvesteringar skall ge direkt kostnadsreduktion eller sänkt kostnad per producerad enhet medan ersättningsinvesteringar avser utbyte av utsliten utrustning. Ofta ersätter man den utslitna utrustningen med en ny och modernare, så att man även här får rationaliseringseffekter. De två sistnämnda huvudlagen av investeringar får ofta till följd att tillverkningskapaciteten per anställd höjs och det kan därför i praktiken vara svårt att göra en klar gränsdragning av vad som skall hänföras till expansionsinvesteringar.

En finansieringsanalys utgör en sammanställning av uppgifter ur ett företags resultat- och balansräkning, som syftar till att belysa hur företag har anskaffat respektive använt kapital. Den mest betydande posten på användningssidan är ofta just företagets investeringar. I figur 8 har vi ställt upp en schematisk finansieringsanalys dels för ett svenskt moderbolag dels för dess utländska dotterbolag. Av figuren kan vi utläsa att det utländska dotterbolaget har investerat i maskiner och fastigheter samt förvärvat företag (köpt aktier). Dessutom har dotterbolagets likvida medel, kundfordringar och lager ökat under året. Den totala expansionen har möjliggjorts genom dotterbolagets självfinansiering samt genom ökning av lån och handelskrediter.

Figuren illustrerar även hur det utländska dotterbolagets självfinansiering kommer att behandlas i betalningsbalanssammanhang. Enligt både Riksbanken och Internationella valutafonden (IMF) utgör de i utlandet behållna vinstmedlen en svensk "direktinvestering" trots att inget faktiskt kapitalflöde ägt rum. Synsättet innebär att dotterbolagets självfinansiering ger upphov till en förmögenhetsökning i moderbolaget vilket i sin tur "återinvesteras" i det utländska dotterbolaget, dvs fiktiva betalningsströmmar skapas. Makroekonomiskt sett har kapitalanvändningen/expansionen i det utländska dotterbolaget finansierats genom två kapitalkällor. Den ena kan sägas vara intern och består av reella och fiktiva transaktioner från moderbolaget, dvs nyemission, lån, handelskrediter samt "återinvesterade" vinstmedel. Den andra utgörs av lokal finansiering i utlandet och betraktas som extern. Som framgår av figuren motsvarar IMF:s direktinvesteringsbegrepp helt summan av de interna finansieringskällorna medan Riksbanken exkluderar handelskrediterna.

7.2 Direktinvesteringarnas finansiella effekter på betalningsbalansen

Som framgår av föregående avsnitt består "direkta investeringar" av finansiella transaktioner med utlandet. Mot bakgrund av en försämring i bytesbalansutvecklingen fick Riksbanken år 1969 ökade befogenheter att kontrollera "direktinvesteringarna". De riktlinjer som tillämpades vid tillståndsgivningen var att direktinvesteringen skulle bedömas främja export från Sverige eller på annat sätt vara förmånlig från betalningsbalanssynpunkt. I tabell 8 har vi angivit Riksbankens lämnade tillstånd för direkta investeringar i utlandet under tidsperioden 1965-1978. Det utnyttjade beloppet vid denna tillståndsgivning redovisas, efter korrigering för s k "desinvesteringar"¹, som en delpost i kapitalbalansen. Tillståndsgivningen har alltså sedan år 1969 varit förenad med villkoret att direktinvesteringen till stor del skall finansieras genom upplåning i utlandet (se tabell 9). Därmed erhåller direktinvesteringarna automatiskt en motpost bland de långfristiga lånen i kapitalbalansen.

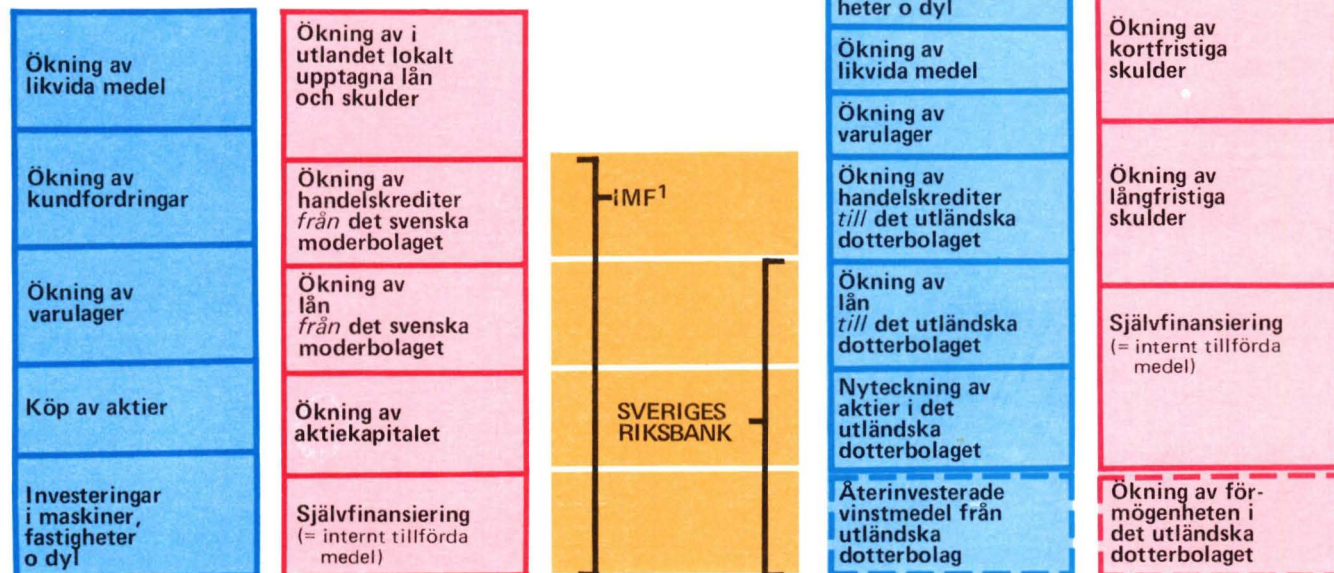
1) Exempelvis återbetalningar till Sverige av kapital som varit investerat i företag där det svenska intresset helt eller delvis utvecklats.

FIGUR 8 Direkta investeringar – en schematisk definition

Utländska dotterbolagens finansieringsanalys

RESURSERNA HAR
ANVÄNTS TILL:RESURSERNA HAR
SKAFFATS PÅ
FÖLJANDE SÄTT:»Direkta investeringar»
enligt:

Svenska moderbolagets finansieringsanalys

RESURSERNA HAR
ANVÄNTS TILL:RESURSERNA HAR
SKAFFATS PÅ
FÖLJANDE SÄTT:

1) Internationella valutafonden

Eftersom Riksbankens tillståndsgivning undantar löpande finansiella transaktioner med utlandet kommer inte, till skillnad mot IMF:s definition (se punkt 7.1 ovan), förändringarna i interna handelskrediter att ingå i dess definition av direkta investeringar. Dessa återfinns, liksom förändringar av övriga utländska handelskrediter, i betalningsbalansens restpost. I figur 8 utgör ökningen av handelskrediterna från det svenska moderbolaget otvivelaktigt en del av det utländska dotterbolagets totala kapitalanskaffning. Lämna respektive erhållna handelskrediter är ett naturligt inslag vid all handel med varor. Den avgörande faktorn för om interna handelskrediter skall ingå i ett "direktinvesteringsbegrepp" eller ej bör därför vara om de utländska dotterbolagen erhåller varukrediter av finansieringskaraktär från de svenska moderbolagen, dvs på andra villkor än som gäller för moderbolagets övriga utländska kunder. Detta markeras också genom valutareglernas grundprinciper. Om inte köpekontraktets löptid följer normalt handelsbruk krävs Riksbankens tillstånd.

Från 1978 års tullenkät har vi hämtat preliminära uppgifter om de genomsnittliga kredittiderna för koncern- respektive övriga handelskrediter. Enligt tablå 6 sker exportförsäljningen till utomstående kunder med ca 2 månaders kredit medan internexportens kredittid är något längre, ca 2,5 månader. Dessa uppgifter kan emellertid underskatta möjligheterna att med varukrediter även bidra till finansieringen av de utländska dotterbolagens investeringar i maskiner och fastigheter. En intressant uppdelning - som tyvärr saknas i tullenkäten - vore att studera kredittiderna fördelade på försäljnings respektive producerande dotterbolag. Detta på grund av att det främst bör vara de producerande dotterbolagen som har störst kapitalbehov för investeringar i maskiner, fastigheter od. I ett tidigare avsnitt (se punkt 6.2) konstaterades att drygt 60 procent av internexporten

gick till försäljande dotterbolag. Om vi antar att kredittiden för dessa överensstämmer med kredittiden för utomstående kunder (2 månader) kan kredittiden till producerande dotterbolag approximativt beräknas till 3,3 månader¹. Den beräknade "extra" kredittiden på 1,3 månader skulle ge en "extra" kredit på närmare 1 mdr kronor² som kan utnyttjas för investeringar.

Tablå 6 GENOMSNITTLIG KREDITTID FÖR EXPORTLEVERANSER³, I DAGAR

	Erbjuden kredittid ⁴		Betalningstid ⁵
	År 1973	År 1978	År 1978
Koncernleveranser	75	69	85
Övriga leveranser	58	55	67

På senare tid har handelskrediter indirekt kommit att påverka även storleken av Riksbankens direkta investeringar. I tabell 9 har Riksbankens tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet fördelats på transaktionsformer. Vad som i tabellen betecknas - insats av varor och tjänster samt disposition av varufordran - ökade kraftigt år 1976 respektive 1977. Bakom denna ökning ligger fall då svenska exportörer på grund av köparens insolvens inte har kunnat få betalt för exporterade varor. Man har därvid t ex tvingats att omvandla en varufordran på ett dotterbolag till aktiekapital eller till långfristiga lån, vilka definieras som direkta investeringar i kapitalbalansen.

Direktinvesteringarna ger även upphov till valutainflöde i form av exempelvis utdelningar, räntor samt patent- och licensintäkter, dvs remitteringar från de utländska dotterbolagen. Dessa betalningar utgör delposter i tjänstebalansen. Emellertid har det visat sig att Riksbankens registrering av dessa inkomster är bristfällig. I samband med utvecklingen av föreliggande projekt ombads de "20 största" utlandsverksamma koncernerna att specificera sina finansiella intäkter och kostnader mot utlandet. Dessa 20 koncerners utdelningar samt ränte- och licensintäkter från utlandet översteg Riksbankens uppskattningar av motsvarande poster för år 1975 med drygt 50 procent⁶. På uppdrag av Betalningsbalansdelegationen har SCB genomfört en tjänsteexport/-import undersökning avseende år 1977 på ett betydligt större urval, ca 1 500 företag⁷. Genom denna undersökning har vi i tabell 12 bl a fördelat de svenska internationella företagens erhållna remitteringar på bransch.

I syfte att ge en sammanfattande bild av bl a vilka finansiella effekter svensk utlandsetablering har på betalningsbalansen har vi i tablå 7 ställt upp en finansieringsanalys för den svenska koncerndelen till de 20 största utlandsverksamma koncernerna år 1977.

Av tablå 7 framgår att den svenska koncerndelens största kapitalanvändning avsåg nettoinvesteringar i materiella anläggningstillgångar i Sverige (nära 4,5 mdr kr). Under året har vidare ca 0,6 mdr använts för nettoinvesteringar i aktier medan ökningen av rörelsekapital tagit ca 1,3 mdr kr i anspråk. Av den totala kapitalanvändningen på 6,3 mdr kr har 2,6 mdr självfinansierats medan resterande kapitalbehov finansierats med externa medel på 3,7 mdr (ökning av lån m m).

1) $0,6 \times 2 \text{ månader} + 0,4 \times X \text{ månader} = 2,5 \text{ månader}$; $X = 3,3 \text{ månader}$.

2) 1,3

$\frac{12}{12} \times 8\,500 \text{ milj kr} = 920 \text{ milj kr}$.

3) Källa: Företagens internationella betalningar i samband med utrikeshandeln 1978.

4) Skillnaden mellan den tidpunkt fakturan förfaller till betalning och fakturerings tidpunkt.

5) Skillnaden mellan den verkliga betalningstidpunkten och varans gränspassagetidpunkt.

6) Jfr Sveriges riksbanks årsbok 1975, tabell K:10 med SM F 1977:10, tablå B samt figur 9.

7) Promemorior från SCB 1978:7.

Tablå 7 SVENSKA KONCERNDELENS FINANSIERINGSANSLYS ÅR 1977, I MILJ KR (DE "20 STÖRSTA" UTLANDSVERKSAMMA KONCERNERNA)

Finansieringsanalys	Svenska koncerndelen		därav finansiella transaktioner		
			med Utlandet totalt	Utländska koncerndelen	Övriga i utlandet
TILLFÖRDA MEDEL					
Rörelseresultat	3 379	Licensnetto	149	101	48
Finansnetto	190	Finansnetto	311	743	-432
Extraordinärt netto	256				
Skatt	-447				
Moderbolagets utdelning	-918				
Förändring i spärrkonto	<u>131</u>				
FRÅN VERKSAMHETEN INTERNT TILLFÖRDA MEDEL	2 591				
EXTERNT TILLFÖRDA MEDEL	<u>3 667</u>	Upplåning	2 092	-57	2 149
SUMMA TILLFÖRDA MEDEL	<u><u>6 256</u></u>				
ANVÄNDA MEDEL					
Nettoinvesteringar i materiella anläggningstillgångar	4 489				
Nettoinvesteringar i aktier	<u>631</u>	Nettoinv i aktier	663	970	-307
SUMMA ANVÄNDA MEDEL	5 120				
SPECIFIKATION AV RÖRELSEKAPITALET FÖRÄNDRING					
Ökning av likvida medel och lån	1 392	Lånefordringar	533	312	221
Minskning av handelskrediter	-696	Handelsfordringar	-82	-533	451
Ökning av övriga kortfristiga fordringar	916				
Ökning av varulager	1 065				
Ökning av kortfristiga skulder	-1 329	Handelsskulder	-348	-98	-250
FÖRÄNDRING AV RÖRELSEKAPITAL	1 348				
RESTPOST ¹	<u>212</u>				
	<u><u>6 256</u></u>	FINANSIELLT NETTO	<u>1 786</u>	<u>136</u>	<u>1 650</u>

1) Minskning av immateriella tillgångar (176) samt förändring i koncernens sammansättning (36).

Från finansieringsanalysen har vi i tablå 8 härlett det reella kapitalutflödet för direkta investeringar¹. Dessa uppgick under år 1977 till 1,0 mdr kr enligt Riksbankens definition och 0,4 mdr kr enligt IMF. De alternativa "direktinvesteringarna" motsvarade 23 respektive 9 procent av svenska koncerndelens nettoinvestering i maskiner och fastigheter (se nedan).

Tablå 8 DE "20 STÖRSTA" UTLANDSVERKSAMMA KONCERNERNAS DIREKTIN-
VESTERINGAR¹ UNDER ÅR 1977, I MILJ KR

	Utländska dotterbolag	Övriga i utlandet	Totalt
Nettoinvesteringar i aktier	970	-307	663
Nettoökning av lånefordringar	369		369
Nettominskning av handelskrediter	-631		-631
<u>direktinvestering motsvarande</u>			
Sveriges riksbanks definition			1 032
IMFs definition			401

Finansieringsanalysen visar också att drygt 0,8 mdr kr flöt in till den svenska koncerndelen under år 1977 i form av ett licens- och finansnetto från de utländska dotterbolagen. Detta innebär att aktieinvesteringarna i utlandet (0,6 mdr) samt ökningen av lånefordringarna till de utländska dotterbolagen (0,4 mdr) har kunnat finansieras till drygt 80 procent med remitteringar från de utländska dotterbolagen. Om hänsyn även tas till nettoförändringar av handelskrediter har de finansiella koncerntransaktionerna med utlandet resulterat i ett nettoinflöde av kapital till den svenska koncerndelen.

Det kan avslutningsvis konstateras att den svenska koncerndelen till de "20 största" utlandsverksamma koncernerna var starkt beroende av utländsk finansiering under år 1977. Totalt svarade utlandet för ett nettoinflöde av kapital på ca 1,8 mdr kr, varav den största posten utgjordes av upplåning (2,1 mdr kr). Av den totala upplåningen (3,7 mdr kr) har därmed nära 60 procent skett i utlandet.

7.3 Finansieringsandel och soliditet

I föregående avsnitt har vi studerat vilka finansiella effekter direkta investeringar har på betalningsbalansen. År 1974 genomfördes emellertid en lagändring för Riksbankens tillståndsgivning (Val lagen § 2a), som ganska tydligt markerade att det inte endast var betalningsbalansen man ville värna om utan den sysselsättning, som kan förloras genom minskad exportproduktion. Med denna målsättning blir en studie av förändringarna i de utländska dotterbolagens totala tillgångar av väsentligt större intresse. Vi har hittills endast behandlat den "interna" finansieringen. Men eftersom de utländska dotterbolagens totala tillgångar även kan finansieras med externa medel behöver en ökning eller minskning av de direkta investeringarna inte vara förenad med motsvarande förändring av de utländska dotterbolagens produktionskapacitet eller dess övriga tillväxt.

Ett företags finansiella struktur vid en viss tidpunkt kan utläsas ur dess balansräkning. I tabell 14 har vi redovisat balansräkningen för de "20 största" utlandsverksamma koncernerna fördelad på Sverige resp utlandet. På motsvarande sätt som vid finansieringsanalysen kan vi dela upp de utländska dotterbolagens balansräkning på interna resp externa finansieringskällor. Det interna kapitalet utgör summan av moderbolagens årliga direktinvesteringar och motsvaras i balansräkningen av eget kapital, lån och handelskrediter från moderbolaget.

1) Direkta investeringar exklusive de utländska dotterbolagens självfinansiering (se figur 8). En motsvarande redovisning av "investerat kapital", fördelad på bransch, återfinns i tabell 11.

Genom att sätta detta värde i relation till balansomslutningen erhåller vi ett mått på den "svenska" finansieringsandelen. Oavsett om man i detta mått inkluderar handelskrediter eller ej så har den "svenska" finansieringsandelen kontinuerligt minskat under 1960-talet enligt tidigare undersökningar¹. Expansionen i utlandet har därmed i ökad utsträckning kommit att finansieras genom externa utländska medel.

För att belysa utvecklingen under 1970-talet har vi i tablå 9 sammanställt uppgifter om de "20 största" utlandsverksamma koncernerna. I stort pekar deras utveckling på en fortsatt minskning av den "svenska" finansieringsandelen. En närmare studie av de olika finansieringskällorna gör emellertid bilden inte lika entydig. Finansieringsandelen, baserad på eget kapital och lån (Summa 1+2), sjönk kraftigt under 1975 men ökade åter 1977. Uppgången 1977 kan eventuellt förklaras av den tidigare beskrivna omvandlingen av varufordringar till aktiekapital (se punkt 7.2). Det kan inte heller uteslutas att uppgången i eget kapital beror på köp av företag med hög resp försäljning av företag med låg andel eget kapital under åren 1976 och 1977.

Handelskrediternas sjunkande andel år 1977 kan delvis ha sin förklaring i en ändrad redovisning av dessa. Flera av de internationella koncernerna har, efter det internationella valutasystemets sammanbrott år 1973, infört speciella system som syftar till att reducera tiden för att överföra kapital mellan olika enheter inom koncernen. Detta kan ske genom bokföringsåtgärder som exempelvis multilateral clearing, där varje koncernmedlem betalar sin nettoskuld till nettofordringsägaren eller till ett clearingcentrum inom koncernen. På så sätt kan koncernen maximera användningen av sina likvida tillgångar världen över och därmed även reducera behovet av extern upplåning². I tablå 6 har kredittiden förkortats mellan åren 1973 och 1978. Detta kan mycket väl bero på en effektivare finansförvaltning i enlighet med ovan skisserade system.

Tablå 9 ALTERNATIVA MÅTT PÅ "SVENSK" FINANSIERINGSANDEL I DE UTLÄNDSKA DOTTERBOLAGEN (DE "20 STÖRSTA" UTLANDSVERKSAMMA KONCERNERNA)

År	Balansomslutning i milj kr	I procent av balansomslutningen				
		Eget kapital ³ (1)	Lån (2)	Handelskrediter (3)	Summa 1+2	Summa 1+2+3
1973	26 921	28,9	2,7	10,5	31,6	42,1
1975	38 823	26,0	2,0	12,1	28,0	40,1
1977	48 820	27,6	2,6	8,9	30,2	39,1

Vi kommer som avslutning på detta kapitel att försöka belysa företagets finansiella politik i fråga om intern kontra extern finansiering. Därför återvänder vi till det rent företagsekonomiska synsättet på finansieringen och ser till soliditetsutvecklingen. I detta mått ställs företagets egna kapital i relation till balansomslutningen. Med eget kapital avses här aktiekapital,⁴ bundna och fria reserver, årets nettovinst samt hälften av obeskattade reserver. I tablå 10 har vi angivit soliditetsutvecklingen under åren 1973-1977 för den svenska koncerndelen till de "20 största" utlandsverksamma koncernföretagen. Här framträder den välbekanta bilden av sjunkande soliditet tillsammans med en snabbt växande utlandsupplåning. Tablå 9 har även kompletterats med den utländska koncerndelens soliditetsutveckling under motsvarande period.

1) Se not 3 sid 27.

2) Se t ex International Cash Management, nytt inslag i företagets planering - Jan Hjalmarson, Ekonomisk revy 1974:7.

3) Med eget kapital avses här aktiekapital, bundna och fria reserver, årets nettovinst samt hälften av obeskattade reserver men exklusive minoritetsintressen.

4) Inkl minoritetsintressen.

Tablå 10 DE "20 STÖRSTA" UTLANDSVERKSAMMA KONCERNFÖRETAGENS
SOLIDITETSUTVECKLING UNDER ÅREN 1973-1977 FÖRDELADE
PÅ SVENSK RESP UTLÄNSK KONCERNDEL

I % av balansomslutningen	År		
	1973	1975	1977
Den svenska koncerndelens egna kapital ¹	37,3	33,9	30,2
Den svenska koncerndelens utländska upplåning	6,3	9,5	12,6
Den utländska koncerndelens egna kapital ¹	32,3	28,5	29,8

Vilka soliditetskrav brukar då ställas på den svenska resp utländska koncerndelen? Genom nedanstående citat har vi låtit ett av de "20 största" utlandsverksamma koncernerna, PLM, redovisa sin syn på den egna soliditeten.

"Valet av vilken soliditet som skall eftersträvas är en fråga om vilken risknivå företaget vill acceptera. Avgörande blir därför bl a stabiliteten i resultatutvecklingen men också kostnaden för lånat kapital. Baserat på bokförda värden i balansräkningen och med hälften av obeskattade reserver betraktat som eget kapital och hälften som skuld, bör soliditeten uppgå till för

- koncernen 30 %
- moderbolaget 40 %
- utländska dotterbolag minst 20 %
- svenska dotterbolag ingen bestämd gräns

Moderbolaget är den finansiella kärnan i koncernen och bör därför ha den högsta soliditeten. Därigenom kan kraven i dotterbolagen sättas lägre, eftersom moderbolaget vid behov kan förstärka dotterbolagen. Valutaregler begränsar emellertid i viss mån sådana dispositioner för utländska dotterbolag, vilket motiverar ett något strängare soliditetskrav på dem än på de svenska bolagen².

De utländska dotterbolagen är emellertid inte enbart hänvisade till sin egen kreditvärdighet. Säkerhet i form av exempelvis "Letters of Support" eller en garanti kan ställas av moderbolaget för att stödja och underlätta dess utländska dotterbolags externa upplåning. Dessa dokument kan även minska koncernens valutarisker genom att de underlättar upptagandet av lokala lån i länder med hög inflation. För borgens- och garantiåtaganden av detta slag krävs tillstånd av Riksbanken. I tabell 8 har vi även redovisat denna tillståndsgivning för tidsperioden 1973-1978. Härav framgår att dessa borgensförbindelser rent beloppsmässigt har haft en nästan identisk utveckling med de redovisade "investeringsstillstånden". Det bör även observeras att infriandet av dessa utfästelser kan komma att påverka den framtida nivån på Riksbankens "direkta investeringar" i kapitalbalansen.

1) Inkl minoritetsintresse.

2) PLMs årsredovisning 1976 sid 10.

TABELLBILAGA

Tabell 1 INDUSTRIFÖRETAGENS (> 50 ANSTÄLLDA)¹ OMSÄTTNING OCH EXPORT ÅR 1977, FÖRDELADE PÅ BRANSCHER

SNI	Företagens huvud-bransch	Samtliga företag (> 50 anställda)			Exportande företag			därav med exportandel > 25 %		
		Antal företag	Antal anställda	Omsättning milj kr	Antal företag	Antal anställda	Export milj kr	Antal företag	Antal anställda	Export milj kr
2	Gruvor och mineralbrott	14	9 820	1 952	10	9 133	1 531	4	8 356	1 462
31	Livsmedelsindustri	128	55 309	32 258	53	23 692	948	5	616	91
32	Teko-industri	166	29 983	5 692	120	25 072	1 479	51	13 278	1 136
33111	Sågverk	75	8 836	3 275	67	8 195	1 217	49	5 100	1 100
övriga 33	Övrig trävaruindustri	172	29 528	7 428	115	23 228	1 115	28	8 930	734
34111+ 34112	Massa- och pappersvaru-industri	39	63 161	18 799	38	63 102	12 393	36	61 823	12 285
övriga 34	Pappersvaru- och grafisk industri	191	46 921	11 436	65	21 829	1 285	13	5 559	951
35	Kemisk-, gummi- och plastindustri	146	51 366	17 215	132	49 732	4 713	47	28 481	3 975
36	Jord- och stenvaruindustri	80	28 892	7 054	48	24 387	1 125	17	7 120	693
37	Järn-, stål- och metallverk	53	68 834	16 700	41	67 814	8 439	24	61 814	8 263
381	Metallvaruindustri	256	64 628	12 380	181	57 426	4 644	67	33 914	4 025
382	Maskinindustri	243	114 406	26 433	195	105 334	13 195	111	93 726	11 929
383	Elektroindustri	70	69 831	13 277	60	67 939	6 239	32	58 802	5 999
3841	Varv	30	24 009	5 099	20	22 820	3 523	14	19 116	3 471
övriga 384	Övrig transportmedelsindustri	78	67 901	17 254	58	65 723	9 626	18	57 128	9 428
385+39	Övrig tillverkningsindustri	64	14 290	3 098	55	13 355	1 206	32	9 057	1 091
2+3	SAMTLIGA BRANSCHER	1 805	747 715	199 350	1 258	648 781	72 678	548	472 820	66 633

1) Källa: Finansstatistik för företag, SCB.

Tabell 2 INDUSTRIFÖRETAGENS (> 50 ANSTÄLLDA)¹ OMSÄTTNING OCH EXPORT ÅR 1977, FÖRDELADE PÅ STORLEKSGRUPPER

Företag med nedan- stående antal anställda	Samtliga företag (> 50 anställda)			Exportterande företag			därav med exportandel > 25 %		
	Antal företag	Antal anställda	Omsättning milj kr	Antal företag	Antal anställda	Export milj kr	Antal företag	Antal anställda	Export milj kr
10 000 -	17	163 524	36 580	16	160 945	22 549	12	158 130	21 465
5 000 - 9 999	8	54 618	14 606	7	48 917	8 320	7	48 917	8 320
2 500 - 4 999	33	115 864	29 866	30	107 401	13 805	24	88 570	13 287
1 000 - 2 499	75	114 856	33 764	68	103 864	9 969	46	72 216	9 038
500 - 999	127	89 032	26 325	108	76 613	7 490	62	43 252	6 299
200 - 499	292	87 436	28 628	233	70 337	5 531	103	31 544	4 394
100 - 199	493	69 099	16 535	342	48 326	2 971	133	18 867	2 287
50 - 99	760	53 286	13 046	454	32 378	2 043	161	11 324	1 543
SUMMA	1 805	747 715	199 350	1 258	648 781	72 678	548	472 820	66 633

1) Källa: Finansstatistik för företag, SCB.

Tabell 3 INDUSTRIFÖRETAGENS (> 50 ANSTÄLLDA)¹ EXPORT TILL KONCERNFÖRETAG I UTLANDET (INTERNEXPORT) ÅR 1977, FÖRDELAD PÅ BRANSCHER

SNI	Företagens huvud-branscher	Total export milj kr	Intern-export milj kr	% av bransch-exporten	Branschens andel av internexporten
2	Gruvor och mineralbrott	1 531	4	0,3	0,0
31	Livsmedelsindustri	948	155	16,4	0,7
32	Teko-industri	1 479	309	20,9	1,4
33111	Sågverk	1 217	34	2,8	0,2
övriga 33	Övrig trävaruindustri	1 115	208	18,7	0,9
34111+ 34112	Massa- och pappers-industri	12 393	944	7,6	4,2
övriga 34	Pappersvaru- och grafisk industri	1 285	417	32,5	1,9
35	Kemisk-, gummi- och plast-industri	4 713	1 615	34,3	7,2
36	Jord- och stenvaruindustri	1 125	221	19,6	1,0
37	Järn-, stål- och metallverk	8 439	1 650	19,6	7,3
381	Metallvaruindustri	4 644	2 324	50,0	10,3
382	Maskinindustri	13 195	5 468	41,4	24,3
383	Elektroindustri	6 239	2 778	44,5	12,3
3841	Varv	3 523	255	7,2	1,1
övriga 384	Övrig transportmedelsind	9 626	5 591	58,1	24,8
385+39	Övrig tillverkningsind	1 206	547	45,4	2,4
2+3	SAMTLIGA BRANSCHER	72 678	22 521	31,0	100,0

Tabell 4 INDUSTRIFÖRETAGENS (> 50 ANSTÄLLDA)¹ EXPORT TILL KONCERNFÖRETAG I UTLANDET (INTERNEXPORT) ÅR 1977, FÖRDELAD PÅ STORLEKSGRUPPER

Företag med nedanstående antal anställda	Total export milj kr	Intern-export milj kr	% av grupp-exporten	Gruppens andel av internexporten
10 000 -	22 549	10 128	44,9	45,0
5 000 - 9 999	8 320	1 757	21,1	7,8
2 500 - 4 999	13 805	3 677	26,6	16,3
1 000 - 2 499	9 969	2 979	29,8	13,2
500 - 999	7 490	2 105	28,1	9,4
200 - 499	5 531	1 201	21,7	5,3
100 - 199	2 971	454	15,3	2,0
50 - 99	2 043	220	10,8	1,0
SUMMA	72 678	22 521	31,0	100,0

1) Källa: Finansstatistik för företag, SCB

Tabell 5 ANTAL ANSTÄLLDA I PRODUCERANDE DOTTERFÖRETAG I
UTLANDET FÖRDELADE PÅ REGIONER. ÅR 1960-1974^a

År Region	1960	1965	1970	1974
De sex	48 645	69 309	83 016	97 229
Västtyskland	26 536	28 710	32 604	33 891
Nederländerna	2 096	3 553	7 629	8 380
Frankrike	13 666	16 116	21 237	29 371
Belgien/Luxemburg	2 579	4 674	6 020	8 242
Italien	3 768	16 256	15 526	17 345
Nuvarande EFTA	8 091	12 708	18 784	20 151
Norge	1 810	3 909	5 338	3 775
Finland	2 760	4 462	5 870	8 016
Island	..	..	..	..
Portugal	1 179	1 423	3 959	4 905
Schweiz	368	359	316	582
Österrike	1 974	2 555	3 301	2 873
Urträdde EFTA-stater	14 506	17 496	20 988	23 319
Danmark	2 459	2 817	7 061	7 736
Storbritannien	12 047	14 679	13 927	15 583
Övriga europa	722	1 094	2 475	7 157
Nordamerika	12 368	14 638	12 328	17 024
Latinamerika	7 678	12 957	22 492	29 534
Asien	10 051	13 565	13 982	15 221
Övriga regioner	3 450	6 040	8 584	10 066
TOTALT	105 511	147 807	182 649	219 701

a) Källa: se tabell 6 not 1.

Tabell 6 ANTAL ANSTÄLLDA I PRODUCERANDE DOTTERFÖRETAG I UTLANDET OCH I SVENSK INDUSTRI FÖRDELADE PÅ
BRANSCHER, ÅR 1960-1974

SNI	Bransch	Antal anställda i utlandet ¹				Antal anställda i Sverige ²			
		1960	1965	1970	1974	1960	1965	1970	1974
31	Livsmedelsindustri	205	568	1 967	1 562	69 190	73 385	75 074	70 897
32	Teko-industri	240	1 084	3 367	5 844	113 391	104 740	76 738	60 619
34111+									
34113	Massa- och pappersindustri	0	1 568	3 875	5 797	54 950	54 165	47 863	49 310
övriga									
34	Pappersvaru- och grafisk industri	111	1 508	3 820	6 438	50 442	57 759	57 357	54 148
35	Kemisk industri	21 908	24 056	24 832	24 245	51 846	60 325	65 163	68 411
37+381	Metallverk och metallvaru-industri	7 133	11 666	19 106	25 781	135 459	151 912	150 156	155 307
382	Maskinindustri	49 843	72 113	78 887	73 080	131 582	157 937	128 406	130 996
383	Elektroindustri	20 150	26 202	32 406	52 339	58 179	68 779	71 407	78 745
384	Transportmedelsindustri	1 117	2 910	4 366	11 267	97 008	112 574	102 562	118 338
övriga 3	Övrig industri	4 804	6 132	10 023	13 348	116 677	133 602	133 199	128 184
SUMMA		105 511	147 807	182 649	219 701	878 724	975 178	907 925	914 955

1) Källa: År 1960 Harald Lund - Svenska företags investeringar i utlandet
1965 Harald Lund - Svenska företags investeringar i utlandet
1970 B Swedenborg - Den svenska industrins investeringar i utlandet
1974 Statistiska centralbyråns kartlägningsundersökning för år 1974.

2) Källa: Industristatistik, SCB.

Tabell 7 STÖRRE SVENSKA EXPORTPRODUKTERS MARKNADSANDELAR¹ FÖRDELADE PÅ REGION, ÅR 1959-1976²

SITC nr ²	Varugrupp	Region År	De sex (EEC)					EFTA					Danmark, Storbritannien				
			59	66	72	74	76	59	66	72	74	76	59	66	72	74	76
24	Trävaror		14,6	11,9	13,4	13,1	10,5	10,8	31,1	29,6	21,6	21,1	20,4	16,5	30,1	27,2	27,0
25	Pappersmassa		45,1	38,9	34,0	32,2	30,3	46,5	59,9	49,7	46,8	42,9	37,2	34,1	30,3	32,4	30,7
281	Järnmalm		36,3	26,9	23,0	20,2	13,4	13,2	21,0	14,2	15,9	11,5	25,4	32,0	23,9	22,4	24,1
SUMMA "råvaror"			28,0	22,9	21,5	20,8	17,2	21,9	35,5	33,6	28,9	26,3	26,7	24,7	29,0	28,1	27,7
64	Papper, pappersvaror		21,9	19,6	13,9	14,7	13,7	9,0	22,5	23,6	26,1	23,4	21,5	27,4	29,8	29,0	29,8
67	Järn och stål		3,7	4,2	3,0	3,4	3,2	7,3	10,1	11,2	10,2	12,0	9,6	16,3	14,9	10,5	11,3
SUMMA "halvfabrikat"			7,5	8,4	5,9	6,6	6,2	7,5	12,1	14,0	13,3	14,8	15,9	22,1	22,4	19,2	19,5
69	Arbeten av metall		4,5	3,8	3,1	3,3	3,4	11,7	11,0	12,7	13,2	14,1	12,2	13,2	12,1	11,3	11,1
71	Maskiner (ej elektriska)		3,7	3,6	3,3	3,2	3,2	9,0	8,6	9,5	10,1	11,4	6,7	7,4	7,0	6,4	6,2
72	Elektriska maskiner		2,0	1,9	1,8	1,6	1,6	7,3	7,4	9,7	8,9	9,9	5,4	6,6	7,0	7,0	8,0
735	Fartyg		1,8	4,6	2,7	2,9	12,0	34,9	35,4	13,6	32,3	22,2	1,0	9,3	18,1	2,1	5,6
övriga																	
73	Övriga transportmedel		1,6	1,5	1,9	2,1	2,1	7,4	8,3	11,0	12,4	9,9	5,6	10,3	11,7	11,2	9,6
SUMMA "verkstadsprodukter"			2,9	2,8	2,5	2,5	2,6	12,8	11,1	10,5	12,7	12,3	6,3	8,2	8,9	7,7	7,7
Summa "verkstadsprodukter"																	
exkl fartyg			3,0	2,8	2,5	2,5	2,5	8,5	8,5	10,3	10,6	10,9	6,7	8,2	8,6	7,9	7,9

a) Källa: se punkt 2, 3

1) Svenska exportens andel av marknadens totala import

2) SITC, Rev 1.

Tabell 8 SVERIGES RIKSBANKS TILLSTÅNDSGIVNING FÖR SVENSKA "DIREKTA INVESTERINGAR" I UTLANDET SAMT FÖR SVENSKA FÖRETAG ATT STÄLLA Borgen/GARANTI SOM SÄKERHET FÖR UTLÄNDSKA DOTTERBOLAGS UPPLÅNING¹

År	"Direkta investeringar"		Borgen/garanti för utländska dotterbolags egna upplåning
	Tillstånds- belopp	Utnyttjat belopp	
	milj kr	milj kr	milj kr
1965	638	644	.
1966	735	760	.
1967	877	730	.
1968	673	691	.
1969	1 696	1 428	.
1970	1 093	1 429	.
1971	1 255	1 135	.
1972	1 903	1 463	.
1973	1 503	1 475	1 149
1974	2 430	2 101	1 766
1975	2 303	1 979	2 951
1976	3 476	2 779	3 234
1977	4 315	3 522	4 131
1978	3 005	2 317	3 794

Tabell 9 TILLSTÅND TILL SVENSKA DIREKTA INVESTERINGAR I UTLANDET FÖRDELADE PÅ TRANSAKTIONSFORMER, I PRO-CENT¹

Transaktionsform \ År	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Betalning från Sverige	62	27	17	14	11	17
Upplåning i utlandet	16	59	61	56	43	56
Insats av varor och tjänster	-	-	2	15	19	-
Disposition av varufordran	11	4	5	7	16	8
Disposition av vinstmedel	9	9	11	8	9	11
Övrigt	2	1	4	-	2	8
Summa	100	100	100	100	100	100

1) Källa: Sveriges riksbank.

Tabell 10 DE SVENSKA INDUSTRIFÖRETAGENS¹ AKTIETRANSAKTIONER MED UTLANDET
FÖRDELADE PÅ REGION, ÅR 1975-1978

			1975	1976	1977	1978
EEC (de sex)	Nyteckning, köp		312,1	490,8	422,0	254,3
	- Försäljning		5,6	52,7	45,9	30,0
	= Nettoinv i aktier		306,5	438,1	376,1	224,3
	därav	Västtyskland	102,7	271,6	182,2	42,3
		Nederländerna	141,1	105,6	52,5	88,7
		Frankrike	44,2	46,5	96,2	68,7
		Belgien/Luxemburg	9,9	7,3	11,3	7,9
NUVARANDE EFTA		Italien	8,6	7,1	33,9	16,7
	Nyteckning, köp		68,0	114,3	60,5	95,6
	- Försäljning		2,6	45,9	42,2	7,6
	= Nettoinv i aktier		65,4	68,4	18,3	88,0
	därav	Norge	7,8	26,4	10,9	19,4
		Finland	40,3	5,9	5,7	36,3
		Island	0	0	0	0
NYA EG STATER		Portugal	0	0,4	0,6	5,8
		Schweiz	10,1	27,2	5,4	19,9
		Österrike	7,2	8,5	-4,3	6,6
	Nyteckning, köp		219,4	79,8	245,0	305,4
	- Försäljning		21,5	14,6	154,5	237,0
	= Nettoinv i aktier		197,9	65,2	90,5	68,4
	därav	Danmark	34,8	11,3	41,9	25,7
ÖVRIGA EUROPA		Storbritannien	180,1	53,9	47,7	42,5
		Irland	-17,0	0	0,9	0,2
	Nyteckning, köp		23,0	18,6	18,9	18,2
NORDAMERIKA	- Försäljning				3,9	2,9
	= Nettoinv i aktier		23,0	18,6	15,0	15,3
	Nyteckning, köp		103,7	224,8	111,4	178,8
LATIN-/MELLANAMERIKA	- Försäljning		11,7	15,1	147,8	0
	= Nettoinv i aktier		92,0	209,7	-36,4	178,8
	därav	Canada	19,5	21,5	13,9	25,1
MELLERSTA ÖSTERN		USA	72,5	188,2	-50,3	153,7
	Nyteckning, köp		127,7	236,3	308,3	186,8
	- Försäljning		11,8	4,0	0	39,8
ASIEN	= Nettoinv i aktier		115,9	232,3	308,3	147,0
	därav	Brasilien	80,6	187,9	263,3	85,5
		Mexiko	12,4	35,0	34,7	11,2
MELLERSTA ÖSTERN		Argentina	18,1	1,2	0,1	35,3
	Nyteckning, köp		12,2	20,1	6,4	0
	- Försäljning		22,5	0	0	0
ASIEN	= Nettoinv i aktier		-10,3	20,1	6,4	0
	därav	Iran	12,2	19,6	3,9	0
	Nyteckning, köp		21,6	40,8	9,2	22,2
ASIEN	- Försäljning		0	18,1	1,5	0,7
	= Nettoinv i aktier		21,6	22,7	7,7	21,5
	därav	Japan	17,5	10,3	2,4	18,9

Tabell 10 (forts)

		1975	1976	1977	1978
AUSTRALIEN/NYA ZEE LAND	Nyteckning, köp	8,3	2,2	39,7	1,8
	- Försäljning	0,8	0	0	0
	= Nettoinv i aktier	7,5	2,2	39,7	1,8
A FRIKA	Nyteckning, köp	1,2	4,6	0	4,4
	- Försäljning	0	25,0	0	0
	= Nettoinv i aktier	1,2	-20,4	0	4,4
TOTALT	Nyteckning, köp	897,2	1 232,3	1 221,4	1 067,6
	- Försäljning	76,5	175,4	395,8	318,0
	= Nettoinv i aktier	820,7	1 056,9	825,6	749,6

1) Källa: Kvartalsstatistiken - Företagens utländska tillgångar och skulder, SCB.

Tabell 11 SVENSKA INDUSTRIFÖRETAGS¹ BOKFÖRDA VÄRDE PÅ IN-
VESTERAT KAPITAL I UTLANDET ÅR 1977, FÖRDELAT PÅ
BRANSCH, I MILJ KR

SNI	Företagens huvudbransch	Koncern- och närstående företag		
		Aktier (bokfört värde)	Nettofordran Lån	Handels- krediter
2	Gruvor och mineralbrott	1,2	-0,1	0,1
31	Livsmedelsindustri	27,9	51,6	15,3
32	Teko-industri	53,4	6,1	77,3
33111	Sågverk	10,0	-	10,2
övriga				
33	Övrig trävaruindustri	512,0	-64,2	49,6
34111+				
34112	Massa- och pappersindustri	548,6	247,3	379,4
övriga				
34	Pappersvaru- och grafisk industri	292,4	59,3	123,0
35	Kemisk-, gummi- och plastindustri	282,2	117,3	398,8
36	Jord- och stenvaruindustri	233,8	28,5	60,5
37	Järn-, stål- och metallverk	397,4	356,8	736,4
381	Metallvaruindustri	656,0	306,7	750,3
382	Maskinindustri	2 459,0	433,6	1 057,6
383	Elektroindustri	1 355,9	443,1	864,0
3841	Varvsindustri	4,7	125,0	22,2
övriga				
384	Övrig transportmedels- industri	1 205,8	176,9	1 498,7
385+39	Övrig tillverkningsindustri	83,0	18,3	76,7
SUMMA 2+3	SAMTLIGA INDUSTRI- BRANSCHER	8 123,5	2 306,3	6 120,1

1) Exklusive utlandsägda företag i Sverige.

Tabell 12 SVENSKA INDUSTRIFÖRETAGS¹ FINANSIELLA INTÄKTER OCH KOSTNADER FRÅN/TILL UTLANDET ÅR 1977, FÖRDELAT PÅ BRANSCH, I MILJ KR

SNI	Företagens huvudbransch	Intäkter						Kostnader			
		Koncernföretag			Övriga företag			Koncernföretag		Övriga företag	
		Utdelning	Räntor	Royalties, patent	Utdelning	Räntor	Royalties, patent	Räntor	Royalties, patent	Räntor	Royalties, patent
2	Gruvor och mineralbrott	-	0,1	-	0,7	-	-	-	-	22,0	-
31	Livsmedelsindustri	2,5	1,3	1,5	0,3	1,7	1,1	1,2	0,8	2,9	13,5
32	Teko-industri	0,4	9,1	8,9	0,3	-	1,7	0,1	1,1	2,0	1,1
33111	Sågverk	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-	15,3	-
övriga 33	Övrig trävaruindustri	9,6	16,2	1,2	3,8	8,6	2,9	6,3	0,2	23,6	1,4
34111+ 34112	Massa- och pappers- industri	27,3	21,7	0,0	11,3	13,2	2,5	0,8	-	266,9	3,8
övriga 34	Pappersvaru- och grafisk industri	8,3	12,0	0,9	2,6	0,8	6,2	0,2	6,5	28,5	7,9
35	Kemisk-, gummi- och plastindustri	14,0	43,6	25,4	1,2	0,6	29,3	36,5	28,6	42,0	54,4
36	Jord- och stenvaruindustri	3,4	12,2	-	2,8	5,5	8,1	0,0	1,8	14,5	6,5
37	Järn-, stål- och metallverk	36,8	14,6	0,4	14,6	2,5	2,0	-	-	230,6	7,9
381	Metallvaruindustri	30,3	59,7	21,1	1,4	0,1	32,7	1,7	1,7	88,4	28,2
382	Maskinindustri	72,0	329,4	72,5	47,6	1,8	45,8	4,4	18,6	156,8	17,0
383	Elektroindustri	33,3	70,0	24,8	100,3	17,2	28,0	4,8	12,4	140,0	10,4
3841	Varvsindustri	11,9	-	-	440,8	-	0,3	0,2	-	261,9	6,0
övriga 384	Övrig transportmedels- industri	54,5	88,8	-	54,3	0,8	9,2	26,5	0,3	161,3	0,6
385+39	Övrig tillverkningsindustri	4,7	2,6	0,2	0,2	0,0	21,8	0,8	2,5	1,0	2,1
SUMMA 2+3	SAMTLIGA INDUSTRI- BRANSCHER	309,2	681,3	156,8	682,3	52,9	191,6	83,6	74,6	1 457,8	160,8

1) Exklusive utlandsägda företag i Sverige.

Tabell 13 DE 20 STÖRSTA UTLANDSVERKSAMMA INDUSTRIKONCERNERNAS RESULTATRÄKNINGAR FÖR ÅR 1977
FÖRDELADE PÅ SVERIGE OCH UTLANDET, MILJ KR

	Koncernernas resultat- räkningar fördelade på		därav svenska koncerndelens finan- siella intäkter och kostnader från/till		
	Utländsk koncerndel	Svensk koncerndel	Utländsk totalt	Utländska koncerndelen	Övriga i utlandet
BASDATA					
Antal anställda	256 453	276 813			
Externa försäljningsintäkter	56 397	48 808			
Försäljningsintäkter från utländska koncernföretag	..	14 508			
RESULTATRÄKNING					
RÖRELSERESULTAT FÖRE AVSKRIVNINGAR ¹	5 281	3 379			
Utdelning på aktier och andelar	24	723	645	601	44
Ränteintäkter	592	1 581	400	184	216
Räntekostnader	1 880	2 114	734	42	692
Realisationsvinster/-förluster	218	251			
Extraordinärt netto	344	256			
RESULTAT FÖRE AVSKRIVNINGAR BOK- SLUTSDISPOSITIONER OCH SKATTER	4 579	4 076			
Bokföringsmässiga avskrivningar	1 909	2 376			
Förändring av varulagerreserv (- = återförd avsättning)	4	-77			
Förändring av investeringsfonder ²	53	356			
Förändring av reserver för fordringar och investeringar i utlandet ²		46			
Skatt	1 209	447			
Minoritetsägares andel i vinsten ²	233	28			
NETTOVINST	1 171	900			

1) Samtliga kursdifferenser har förts mot rörelsen. Se punkt 2.4 - Metodproblem.

2) Definitioner - se tabell 14.

Tabell 14 DE 20 STÖRSTA UTLANDSVERKSAMMA INDUSTRIKONCERNERNAS BALANSRÄKNINGAR FÖR ÅR 1977 FÖRDELADE PÅ SVERIGE OCH UTLANDET, MILJ KR

	Koncernernas balansräk- ningar fördelade på		därav svenska koncerndelens finan- siella ställning mot		
	Utländsk koncerndel	Svensk koncerndel	Utlandet totalt	Utländsk koncerndel	Övriga i utlandet
TILLGÅNGAR					
Likvida medel och lån ¹	4 903	12 158	2 091	1 326	765
Handelskrediter ²	12 816	15 368	9 979	4 305	5 674
Övriga kortfristiga fordringar	1 949	2 202			
Varulager	19 496	24 153			
Spärrkonto i Riksbanken		541			
Aktier och andelar	378	8 345	6 859	6 360 ^a	499
Maskiner, fastigheter o d	10 050	14 319			
Immateriella tillgångar	34	364			
SKULDER OCH EGET KAPITAL					
Handelskrediter ³	11 907	11 776	2 888	983	1 905
Övriga kortfristiga skulder	5 781	7 708			
Avsatt till pensioner o d	1 127	5 930			
Övriga långfristiga skulder och lån ⁴	15 502	21 907	9 807	230	9 577
Lagerreserv	747	10 704			
Investeringsfonder ⁵	414	1 782			
Reserver för fordringar och investeringar i utlandet ⁶		1 193			
Minoritetsintressen ⁷	1 067	332			
Eget kapital	13 081	16 118			
BALANSOMSLUTNING	49 626	77 450			

1) Kassa, bank, postgiro samt kort- och långfristiga lån.

2) Varuväxlar (ej diskonterade), kundfordringar och förskott till leverantörer.

3) Varuväxlar, skulder till leverantörer och förskott från kunder.

4) Lång- och kortfristiga lån samt övriga långfristiga skulder.

5) Investeringsfonder, lagerinvesteringskonto samt 1974 års särskilda investeringsfond och arbetsmiljöfond.

6) Se Kl 29 § - Skattemässig reservering för den exportförsäljning som sker genom utländska koncernbolag och som vid utgången av beskattningsåret kvarligger osålda hos utländska dotterbolag. Nedskrivningar på fordringar i politiskt eller ekonomiskt instabila länder samt nedskrivningar av fordringar hos helägt utländskt dotterbolag som redovisar förlust.

7) Om ett moderbolag inte innehar samtliga aktier i ett dotterbolag, föreligger ett minoritetsintresse i dotterbolaget. Minoritetsintresset behandlas som en ur koncernens synvinkel utomstående grupp och dess andel av egna kapitalet och årets vinst tas upp som fristående poster.

a) Jfr detta värde med den utländska koncerndelens egna kapital.

Tabell 15 MEDELANTALET ANSTÄLLDA VID UTLÄNDSKA DOTTERBOLAG TILL DE 20 STÖRSTA UTLANDSVERKSAMMA INDUSTRIKONCERNERNA ÅR 1977, FÖRDELADE PÅ REGION OCH LAND

Region/Land	Medelantalet anställda		Förändring mellan åren 1977 och 1974
	År 1977 ^a	År 1974 ^b	
EEC (de sex)	99 511	108 441	-8 930
därav Västtyskland	30 715	35 638	-4 923
Nederländerna	12 458	8 858	3 600
Frankrike	24 063	31 536	-7 473
Belgien/Luxemburg	10 127	8 571	1 556
Italien	22 148	23 838	-1 690
NUVARANDE EFTA	23 162	22 255	907
därav Norge	8 159	6 632	1 527
Finland	7 457	7 838	-381
Island	0	0	0
Portugal	2 534	2 513	21
Schweiz	2 218	2 087	131
Österrike	2 794	3 185	-391
NYA EG STATER	31 903	28 199	3 704
därav Danmark	9 063	9 928	-865
Storbritannien	21 982	17 612	4 370
Irland	858	659	199
ÖVRIGA EUROPA	8 592	7 912	680
NORDAMERIKA	21 605	17 120	4 485
därav Kanada	3 684	2 935	749
USA	17 921	14 185	3 736
LATIN- OCH MELLANAMERIKA	48 051	38 349	9 702
därav Brasilien	29 232	22 032	7 200
Mexiko	6 815	6 786	29
ASIEN	9 928	18 260	-8 332
därav Indien	3 717	12 894	-9 177
Japan	2 105	1 727	378
ÖVRIGA REGIONER	13 701	13 754	-53
därav Australien	7 395	8 519	-1 124
TOTALT	256 453	254 290	2 163

a) Källa: Koncernmoderbolagens årsredovisningar. Obs att denna population ej är identisk med den som redovisas i SM F 1977:10.

b) Källa: SCBs kartlägningsundersökning för år 1974. För jämförbarhetens skull har denna populations svenska koncerndel gjorts identisk med 1977 års (se a ovan).

Siffror på beställning

SCB kan, som uppdrag till självkostnadspris, åtaga sig att vidarebearbeta den befintliga statistiken eller att samla in och bearbeta helt nya data. Andra typer av tjänster inom uppdragsverksamhetens ram är:

- Urval eller andra moment — t ex systemarbete, programmering och test — i statistiska undersökningar som konsumenterna för övrigt utför på egen hand.
- Konsultation i frågor om urvalsdesign, estimation, mätmetoder och statistisk analys.
- Manuell och maskinell databehandling, ofta i samband med enkät- och intervjuundersökningar.

Du kan ta kontakt antingen direkt med en statistikproducerande enhet eller med SCBs **uppdragscentral**, som administrerar denna verksamhet. Uppdragscentralen finns både i Stockholm, tfn 08 - 14 05 60, och i Örebro, tfn 019 - 14 03 20.

SCBs publikationer kan köpas i bokhandeln eller från Liber distribution, 162 89 Vällingby, tfn 08/89 01 20. God vägledning ger förteckningarna »Månadens tryck» och »Årets tryck». Ni får dem gratis från SCBs distributionsdetalj, Box 902, 701 22 Örebro, tfn 019/14 03 20. — Ytterligare hjälp kan Ni få genom att vända Er till SCBs **upplysningstjänst**, Fack, 102 50 Stockholm, tfn 08/14 05 60. SCB kan också åtaga sig att mot betalning ta fram statistik baserad på nytt grundmaterial eller bearbeta befintlig statistik för speciella ändamål. Kontakta SCBs **uppdragscentral**, Fack, 102 50 Stockholm, tfn 08/14 05 60, så får Ni veta mera.